

BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
DIREKCIJA ZA EKONOMSKO PLANIRANJE

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ

BOSNIA AND HERZEGOVINA
COUNCIL OF MINISTERS
DIRECTORATE FOR ECONOMIC PLANNING

Bosna i Hercegovina Ekonomski trendovi

Januar – juni 2009.

Septembar 2009.

Sadržaj :

KRATAK SAŽETAK

I. REALNI SEKTOR

- Industrijska proizvodnja
- Maloprodaja
- Građevinarstvo
- Tržište rada
 - o Zaposlenost
 - o Nezaposlenost
 - o Plate
 - o Penzije

II. JAVNE FINANSIJE – FISKALNI RAZVOJI

- Indirektni porezi
- Direktni porezi
- Zakoni o porezu na dohodak i doprinose
- Izvršenje Budžeta centralnih nivoa za 2008. Godinu
- Javni vanjski dug

III. CIJENE, MONETARNI I FINANSIJSKI SEKTOR

- Cijene
- Razvoj monetarnog sektora u BiH
- Bankarski sektor u BiH
- Tržište kapitala u BiH

IV. VANJSKI SEKTOR

- Vanjska trgovina robama
- Vanjska trgovina po zemljama
- Platni bilans BiH

V. DIREKTNE STRANE INVESTICIJE

PRILOZI :

Tabela 1: Industrijska proizvodnja u FBiH

Tabela 2: Industrijska proizvodnja u RS

Tabela 3: Realni sektor - industrija i usluge; Poslovanje u trgovini na malo i ugostiteljstvu

Tabela 4: Tržište rada

Tabela 5: Rast i struktura monetarnih agregata (kraj perioda)

Tabela 6: Indeks potrošačkih cijena (CPI)

Tabela 7: Rast i sektorska struktura kredita (kraj perioda)

Tabela 8: Rast i sektorska struktura depozita (kraj razdoblja)

Tabela 9: Kamatne stope u BiH (prosjeak perioda)

Tabela 10: Uvoz i izvoz roba u BiH

Tabela 11: Glavni trgovinski partneri BiH

Tabela 12: Platni bilans Bosne i Hercegovine

SPISAK GRAFIKONA:

Grafikon 1: Industrijska proizvodnja
Grafikon 2: Proizvodnja električne energije
Grafikon 3: Doprinosi rastu/padu vrijednosti građevinskih radova u prvom polugodištu 2009 od 10,5%
Grafikon 4: Snažan uticaj goriva i maziva na promjenu stope rasta maloprodaje.
Grafikon 5: Doprinos rastu ukupnog broja zaposlenih u P1 2009. godine prema SKD.
Grafikon 6: Regionalno poređenje stopa nezaposlenosti.
Grafikon 7: Regionalno poređenje neto plata (u €)
Grafikon 8: Prikupljeni indirektni porezi u BiH P1 2005. – P1 2009.
Grafikon 9: Raspoređeni prihodi od indirektnih poreza u prvom kvartalu 2008. i 2009
Grafikon 10: Stanje javnog vanjskog duga
Grafikon 11: Struktura javnog vanjskog duga
Grafikon 12: Godišnji konsolidirani podaci za BiH 2003. – 2008.
Grafikon 13: Kretanje CPI indeksa u BiH
Grafikon 14: Regionalno poređenje indeksa potražaćkih cijena (g/g)
Grafikon 15: Poređenje deviznih rezervi u zemljama iz okruženja
Grafikon 16: Odnos kretanja deviznih rezervi i novčane mase
Grafikon 17: Struktura depozita i stopa rasta ukupnih depozita
Grafikon 18: Struktura plasmana prema gospodarskim sektorima i stopa rasta ukupnih plasmana
Grafikon 19: Ponderirane efektivane kamatne stope na kredite u BiH
Grafikon 20: Ukupna tržišna kapitalizacija u BiH
Grafikon 21: Indeksi investicijskih fondova sarajevske i banjalučke berze BIFX i FIRS
Grafikon 22: Indeksi najuspješnijih kompanija na Sarajevskoj i Banjalučkoj berzi (SASX-10 i BIRS).
Grafikon 23: Promet na BiH tržištu vrijednosnih papira od 30.06.2008. do 30.06.2009.god
Grafikon 24: Promjene uvoza i izvoza, te stope pokrivenosti uvoza izvozom zemalja regiona
Grafikon 25: Učešće pojedinih kategorija proizvoda u ukupnom uvozu za P1 2009. godine
Grafikon 26: Učešće pojedinih kategorija proizvoda u ukupnom izvozu za P1 2009. godine
Grafikon 27: Stanje FDI po kvartalima u BiH (u 000 KM)
Grafikon 28: Najznačajnija ulaganja u BiH po zemljama
Grafikon 29: Registrovane FDI u BiH po djelatnostima

SPISAK TABELA:

Tabela 1: Anketa o radnoj snazi u BiH – osnovni pokazatelji
Tabela 2: Nominalni i realni rast plata
Tabela 3: Nominalni i realni rast penzija (g/g)
Tabela 4: Prikupljeni indirektni porezi u prvom polugodištu 2005.-2009. (u milionima KM)
Tabela 5: Prihodi od direktnih poreza i doprinosa u P1 2008. i P1 2009. godine (u milionima KM)
Tabela 6: Spoljnotrgovinski indikatori za P1 2009. godine i za prethodne izvještajne periode.
Tabela 7: Uvoz, Izvoz, Trgovinski deficit i Promjena izvoza sa glavnim trgovinskim partnerima za P1 2009
Tabela 8: Uvoz, izvoz, njihove promjene i deficit sa grupacijama zemalja za P1 2009. godine

LISTA SKRAĆENICA:

ARS	– Anketa o radnoj snazi
BD	– Brčko Distrikt
BDP	– Bruto domaći proizvod
BDV	– Bruto dodana vrijednost
BHAS	– Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine
BIFX	– Indeks bosanskih investicijskih fondova
BiH	– Bosna i Hercegovina
BLSE	– Banjalučka berza
CBBiH	– Centralna banka Bosne i Hercegovine
CEFTA	– Srednjoevropski sporazum o slobodnoj trgovini
CPI	– Indeks potrošačkih cijena
DOB	– Dokument okvirnog budžeta
DSU	– Direktna strana ulaganja
EBRD	– Evropska banka za obnovu i razvoj
EC	– Evropska komisija
EKS	– Efektivna kamatna stopa
ERS-10	– Indeks dizajniran za prikaz rezultata 10 kompanija iz sistema Elektroprivrede RS
EU	– Evropska unija
FBiH	– Federacija Bosne i Hercegovine
FIRS	– Indeks investicijskih fondova RS
FISIM	– Usluge finansijskog posredovanja indirektno mjerene
JR UIO	– Jedinstveni račun Uprave za indirektno oporezivanje
KM	– Konvertibilna marka (međunarodni standard ISO 4217)
MMF	– Međunarodni monetarni fond
MVTEO	– Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa
OMA	– Odjel za makroekonomsku analizu Upravnog odbora Uprave za indirektno oporezivanje
OR	– Obavezne rezerve
PB	– Platni bilans
PDV	– Porez na dodanu vrijednost
PIF	– Privatizacijski investicijski fond
PJI	– Program javnih investicija
RS	– Republika Srpska
SASE	– Sarajevska berza
SASX-10	– Indeks dizajniran za prikaz rezultata 10 najboljih kompanija listiranih na Sarajevskoj berzi
SB	– Svjetska banka
SEE	– Jugoistočna Evropa
SIPA	– Državna agencija za istrage i zaštitu
SMTK	– Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija
SOR	– Srednjoročni okvir rashoda
SRS	– Srednjoročna razvojna strategija
SSP	– Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SST	– Sporazum o slobodnoj trgovini
SVF	– Statistika vladinih finansija
UIO	– Uprava za indirektno oporezivanje BiH
USAID	– Agencija Sjedinjenih Država za međunarodni razvoj
P1 2008	– prva polovina 2008. godine
K1 2008	– prvi kvartal 2008. godine
M0	– Rezervni novac
M1	– Transakcijski novac
M2	– Novac u širem smislu
QM	– Kvazi novac
mKM	– milioni KM
g /g	– stopa rasta koja podrazumjeva promjenu u odnosu na isti period prethodne godine
m/m	– stopa rasta koja podrazumjeva promjenu u odnosu na prethodni mjesec tekuće godine

GLAVNI EKONOMSKI POKAZATELJI U BiH - godišnji pokazatelji

	2005.	2006.	2007.	2008.
Nominalni BDP BIH (u milionima KM)	16.928	19.121	21.759	24.717
Nominalna stopa rasta (u %)	7,2%	13,0%	13,2%	13,6%
Realna stopa rasta (u %)	3,9%	6,9%	6,0%	5,4%
Stanovništvo (hiljade)	3.843	3.843	3.842	3.841
BDP per capita (u KM)	4.405	4.976	5.663	6.435
Broj nezaposlenih u BIH (u hiljadama)	508	516	527	493
Prosječne neto plate u BIH (u KM)	534	575	645	752
CPI (indeks potrošačkih cijena)	-	6,1%	1,5%	7,4%
Konsolidirani budžet BIH**				
	<i>(u % BDP)</i>			
Prihodi	42,1%	44,9%	45,2%	28,2%
Rashodi	39,7%	42,0%	43,9%	26,6%
Saldo	2,4%	2,9%	1,3%	1,6%
Vanjski javni dug	25,6%	21,2%	17,8%	16,7%
Novac i krediti**				
	<i>(u % BDP)</i>			
Novac u širem smislu (M2)	47,7%	52,7%	56,6%	52,0%
Kreditiranje privatnog sektora	44,3%	48,3%	54,7%	58,2%
Platni bilans**				
Saldo tekućeg računa u milionima KM	-2.934	-1.493	-2.731	-3.970,9
U % BDP-a	-17,3%	-7,8%	-12,6%	-16,1%
Trgovinski bilans**				
Izvoz roba i usluga (u milionima KM)	5.590	7.058	7.991	9.101
(stopa rasta u %)	20,4%	26,3%	13,2%	13,9%
Uvoz roba i usluga (u milionima KM)	12.467	12.672	14.957	17.449
(stopa rasta u %)	11,8%	1,6%	18,0%	16,7%
Bilans roba i usluga (u % BDP-a)	-40,6%	-29,4%	-32,0%	-33,8%
Bruto devizne rezerve**				
U milionima KM	4.224,5	5.451,7	6.698,5	6.295,7
U mjesecima uvoza roba i usluga	3,0	5,0	5,5	4,3
Servisiranje vanjskog javnog duga***				
U milionima KM	177,1	152,8	114,8	138,0
U % izvoza roba i usluga	3,2%	2,2%	1,4%	1,5%

* Procjena DEP

** Izvor: Centralna banka BiH za prihode, troškove i neto kreditiranje, kao platni bilans. Podaci za 2008. obuhvataju prvih devet mjeseci (centralne nivoe); Ministarstvo finansija i trezora BiH za vanjski javni dug i njegovo servisiranje.

*** Za prvih devet mjeseci 2008. godine

(1) Prognoza DEP

GLAVNI EKONOMSKI POKAZATELJI PRVO POLUGODIŠTE

	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Realni sektor					
Industrijska proizvodnja BiH - rast fizičkog obima ⁽¹⁾	6,1%	7,9%	9,1%	5,8%	-2,6%
Prerađivačka industrija BiH - rast fizičkog obima ⁽¹⁾	8,6%	6,8%	16,2%	4,0%	-6,0%
Broj nezaposlenih u BiH - prosjek (u hiljadama)	500	513	533	504	492
Prosječne neto plate u BiH - prosjek (u KM)	529	565	629	720	790
CPI (indeks potrošačkih cijena)	-	6,9%	0,5%	7,4%	0,3%
Javne finansije	<i>(Rast g/g u %)</i>				
Porast prihoda od indirektnih poreza	-	13,4%	17,3%	13,1%	-12,3%
Vanjski javni dug - promjena stanja duga	3,2%	-2,4%	-3,6%	-3,6%	9,1%
Novac i krediti	<i>(Rast g/g u %)</i>				
Novac u širem smislu (M2)	18,4%	20,9%	27,2%	14,3%	-3,2%
Kreditiranje privatnog sektora ⁽²⁾	27,8%	30,5%	30,3%	26,8%	0,5%
Platni bilans					
Saldo tekućeg računa (u milionima KM)	-1.139,0	-483,5	-878,2	-1.734,6	-779,7*
Porast deficita tekućeg računa (u %)	-1,0%	-57,6%	81,6%	97,5%	-55,0%*
Bilans roba i usluga	-1.139,0	-483,5	-878,2	-1.734,6	-779,7*
Promjena bilansa roba i usluga u % g/g	-1,0%	-57,6%	81,6%	97,5%	-55,0%*
Izvoz roba i usluga (u milionima KM)	-2.894,7	-2.311,9	-3.033,9	-3.863,9	-2.775,2*
(stopa rasta u %)	0,1%	-20,1%	31,2%	27,4%	-28,2%*
Uvoz roba i usluga (u milionima KM)	2.549,8	3.256,3	3.848,7	4.476,7	3.542,3*
(stopa rasta u %)	21,3%	27,7%	18,2%	16,3%	-20,9%*
Bruto devizne rezerve					
Bruto devizne rezerve - rast u %	13,7%	29,3%	26,1%	10,7%	-12,9%
U mjesecima uvoza roba i usluga	4,4	5,0	5,5	5,1	5,3
Servisiranje javnog vanjskog duga					
U milionima KM	174,2	156,9	118,6	133,3	142,1
U % izvoza roba i usluga	6,8%	4,8%	3,1%	3,0%	4,0%

* Procjena DEP

** Izvor: Centralna banka BiH za prihode, troškove i neto kreditiranje, kao platni bilans;
Ministarstvo finansija i trezora BiH za vanjski javni dug i njegovo servisiranje.

(1) DEP procjena porasta industrijske proizvodnje BiH - zasnovana na entitetskim indeksima ponderisanim učešćem u BiH bruto vrijednosti proizvodnje.

(2) Prema Centralnoj banci BiH privatni sektor obuhvata kućanstva, nebankarske finansijske institucije i ostalo.

I REALNI SEKTOR

Ekonomski rast BiH u prvom polugodištu 2009.

Recesija svjetske i evropske ekonomije u 2009 godini prema svemu sudeći nije zaobišla ni region Zapadnog Balkana pa prema tome ni BiH. Naime, iako BiH statističke institucije ne objavljuju kvartalne podatke o ekonomskom rastu, dostupni sektorski podaci i podaci vanjske trgovine ukazuju na vjerovatan realni pad BiH ekonomske aktivnosti u prvom polugodištu 2009. godine. Pad svjetske trgovine je doveo do rekordnog pada BiH vanjskotrgovinske razmjene koji je na kraju rezultirao rekordnim padom spoljnotrgovinskog deficita u BiH od 26,4 g/g. Ipak, vjerovatni pad raspoloživog dohodka, pad novčanih priliva iz inostranstva i pad izvoznih izgleda su najvjerovatnije doveli do značajnog pada finalne potrošnje i posebno investicija. Time je više nego otklonjen veoma snažan pozitivan doprinos bilansa vanjskog sektora na ekonomski rast. Pored toga, korekcija nagomilanih zaliha iz prethodne godine je moguće odigrala važnu ulogu u slabljenju ekonomske aktivnosti u prvom polugodištu 2009.

Pad uvoza dobara namjenjenih finalnoj potrošnji (-1% g/g), slabi indeksi domaće proizvodnje potrošnih dobara, te pad prometa maloprodaje uz neznatan porast potrošačkih cijena (porast CPI od svega 0,3% g/g) ukazuju na realni pad finalne potrošnje u prvom polugodištu 2009. godine. Pri tome je najvjerovatnije došlo do neznatnog porasta potrošnje netrajnih uz snažan pad potrošnje trajnih potrošnih dobara (od približno 40%). Mogući pad raspoloživog dohodka domaćinstava je najvjerovatnije doveo do pada privatne potrošnje dok je s druge strane stagnacija poreskih prihoda u prvom polugodištu rezultirala padom javne potrošnje. Neznatan rast (ili čak stagnacija¹) proizvodnje uz skroman rast uvoza netrajnih potrošnih dobara (8,3% g/g) ukazuju na tek neznatan rast potrošnje ove kategorije. Ovo dodatno potvrđuje i skroman polugodišnji rast maloprodaje u prodavnicama živim namirnicama (od svega 5,6% g/g u poređenju sa stopama od 20-30% u prethodne tri godine). U isto vrijeme, potrošnja trajnih potrošnih dobara se smanjila za približno 40% g/g obzirom na 30-35% g/g pada proizvodnje i 41% g/g pada uvoza ove kategorije pri čemu se najveći dio potrošnje uvozi. Ovakav pad potrošnje trajnih potrošnih dobara je najvjerovatnije uzrokovan padom raspoloživog dohodka domaćinstava o čemu na žalost takođe ne postoje zvanični statistički podaci. Ipak, pad novčanih priliva iz inostranstva po osnovu tekućih transfera i dohodaka, uz skroman rast isplaćenih plata i penzija, te pad stanja kredita stanovništvu snažno ukazuju na mogući pad raspoloživog dohodka domaćinstava u prvom polugodištu. Nastavljen je prošlogodišnji pad novčanih priliva iz inostranstva po osnovu novčanih doznaka građanima u prvom tromjesečju 2009. godine (pad od 5% g/g u 2009 P1) te je, za razliku od prethodne godine, takođe zabilježen značajan pad inostranih priliva po osnovu kompenzacija zaposlenih (od 9,7% g/g). Time je znatno ugrožen raspoloživi dohodak domaćinstava obzirom da su ove dvije stavke u prethodnim godinama iznosile približno 15% BDP-a BiH. Slabljenje ekonomske aktivnosti se počelo odražavati i na zaposlenost i plate. Tako je od marta do juna 2009. konstantno bilježen pad broja zaposlenih u rasponu 0,5-1,5% g/g, dok je (iako još uvijek snažan) prosječan rast plata u drugom kvartalu od 5,9% g/g za trećinu sporiji u odnosu na 2008 godinu. Sve ovo je usporilo rast isplaćenih plata pa prema tome i raspoloživog dohodka. Pored ovog direktnog uticaja, pad zaposlenosti i usporen rast plata su dodatno ugrozili raspoloživi dohodak kroz svoj negativan uticaj na prihode penzionih fondova pa prema tome i isplate penzija čiji je rast u prvom polugodištu bio znatno niži od stopa iz prethodne dvije godine. Sve ovo je bilo praćeno padom stanja kredita stanovništvu u junu u odnosu na kraj 2008 godine od 2,5%. S druge strane, jedini značajan faktor koji je djelovao u smjeru realnog jačanja raspoloživog dohodka bila je stagnacija potrošačkih cijena u prvom polugodištu 2009.

Svjetskom ekonomskom krizom uzrokovan oštar pad izvoza je u velikoj mjeri destimulisao privatne investicije u prvom polugodištu 2009. U isto vrijeme, kriza finansijskih tržišta u svijetu je u velikoj mjeri ograničila i

¹ Proizvodnja netrajnih proizvoda za široku potrošnju u prvom polugodištu 2009 bilježi pad od 3% g/g u FBiH, te rast od 10% g/g u RS. Na osnovu ovoga se može govoriti o stagnaciji ili tek neznatnom porastu proizvodnje na nivou BiH imajući u vidu da se prema nacionalnim računima približno dvije trećine BiH dodane vrijednosti proizvede u FBiH.

poskupila izvore finansiranja BiH investicija koje se u velikoj mjeri finansiraju iz inostranstva. Tako je u prvom polugodištu zabilježen značajan pad direktnih stranih ulaganja od 53% g/g. Podizanje kriterija za dobivanje kredita² u zemljama EU je najvjerovatnije preneseno i na BiH obzirom da su banke iz EU većinski vlasnici najznačajnijih banaka na BiH bankarskom tržištu. Time je dodatno otežano finansiranje investicija u BiH. U stvari, pad stanja kredita BiH nefinansijskim preduzećima od 0,4% na kraju juna 2009. u odnosu na kraj decembra 2008. godine u velikoj mjeri odražava pad investicione tražnje za kreditima uzrokovane kako umanjenim izvoznim izgledima, tako i visokim kreditnim kriterijima. Finansiranje javnih investicija je ugroženo kroz ekonomskom krizom zaustavljen rast javnih, a prije svega prihoda od indirektnih poreza. Sve ovo je dovelo do oštrog pada investicija u smislu formiranja fiksnog kapitala. Iako ne postoje zvanični statistički podaci ovo je veoma izvjesno obzirom na pad vrijednosti izvršenih BiH građevinskih radova od 10,5% g/g, te pad uvoza kapitalnih dobara (koja se za potrebe BiH investicija uglavnom uvoze i vrlo malo proizvode) od 30% g/g u prvom polugodištu 2009. godine.

Slabljenje izvozne tražnje u drugoj polovici 2008. je dovelo do snažnog gomilanja zaliha kod EU proizvođača. Nakon toga je uslijedila njihova značajna korekcija kroz nagli pad industrijske proizvodnje u prvoj polovici 2009. Ova korekcija zaliha je odigrala veoma značajnu ulogu u padu BDP-a euro zone u prvom (a vjerovatno i drugom) tromjesečju 2009. godine³. Sličan scenarij se vrlo moguće odvijao i u BiH gdje je krajem 2008. zabilježeno slabljenje rasta izvoza uz nepromijenjen trend industrijske proizvodnje. Nakon toga je slično kao i u euro-zoni došlo do jačanja pada izvoza uz oštar pad industrijske proizvodnje. Na žalost, nepostojanje zvaničnih statističkih podataka na kvartalnom nivou onemogućava verifikaciju ove pretpostavke sve do zvanične objave nacionalnih računa za 2009. godinu.

Snažan pad svjetskog i EU izvoza i uvoza u prvom tromjesečju 2009. je u najvećoj mjeri doveo do značajnog pada vanjskotrgovinske razmjene ne samo u BiH nego i cijelog regiona Zapadnog Balkana. Ovo je bio glavni uzrok smanjenja ekonomske aktivnosti kako u BiH tako i kod njenih glavnih trgovinskih partnera u regionu što je dovelo do slabljenja BiH uvozne i izvozne tražnje. Nagal realni pad BDP-a u regionu EU 27 (od preko 5% g/g uz pad u Njemačkoj od 6-7% g/g), te snažan pad u Sloveniji (od 8-9% g/g), Hrvatskoj (preko 6% g/g) Srbiji (3,5% g/g) i ostalim značajnim BiH trgovinskim partnerima je znatno oslabio BiH izvoznu tražnju tokom prva dva tromjesečja 2009. Ovo je dovelo do naglog pada vrijednosti robnog izvoza u prvom polugodištu od 23,8% g/g. Obzirom na otvorenost BiH ekonomije, ovakvo slabljenje izvoza je uz pad novčanih priliva iz inostranstva značilo znatno slabljenje cjelokupne ekonomske aktivnosti u BiH, pa prema tome i uvozne tražnje. To je dovelo do pada vrijednosti uvoza od 25,3% g/g u prvom polugodištu 2009. godine. Obzirom da je izvoz više nego upola manji od uvoza, snažan i skoro izjednačen intenzitet pada izvoza i uvoza je doveo do smanjenja vrijednosti vanjskotrgovinskog deficita za 26,4% g/g. Oštar pad svjetskih cijena hrane i pića (približno 20% g/g), industrijskih repromaterijala (pad od približno 40% g/g pri čemu je pad cijena aluminijuma iznosio približno 50% g/g) i sirove nafte (od približno 50% g/g) obzirom na njihov značajan udio u BiH vanjskoj trgovini ukazuje na mogući pad BiH izvoznih i uvoznih cijena čime bi realni pad izvoza i uvoza tokom prvog polugodišta 2009. bio veći od nominalnog.

Iako je još uvijek rano za donošenje bilo kakvih zaključaka, najnoviji dostupni podaci i rezultati anketa ukazuju na moguće zaustavljanje pada svjetske trgovine po najviše zahvaljujući azijskim zemljama u razvoju. Ovo je u velikoj mjeri uticalo na smanjenje pesimizma u najrazvijenijim ekonomijama uključujući i EU. Takođe je zahvaljujući odlučnim intervencijama vlada razvijenih zemalja spriječeno sistemsko propadanje finansijskog sektora u svijetu koji je ušao u fazu još uvijek veoma labilne stabilnosti. Sve ovo ukazuje na mogući početak dugotrajnog oporavka svjetske i EU ekonomije što bi se moglo pozitivno odraziti i na dešavanja u BiH.

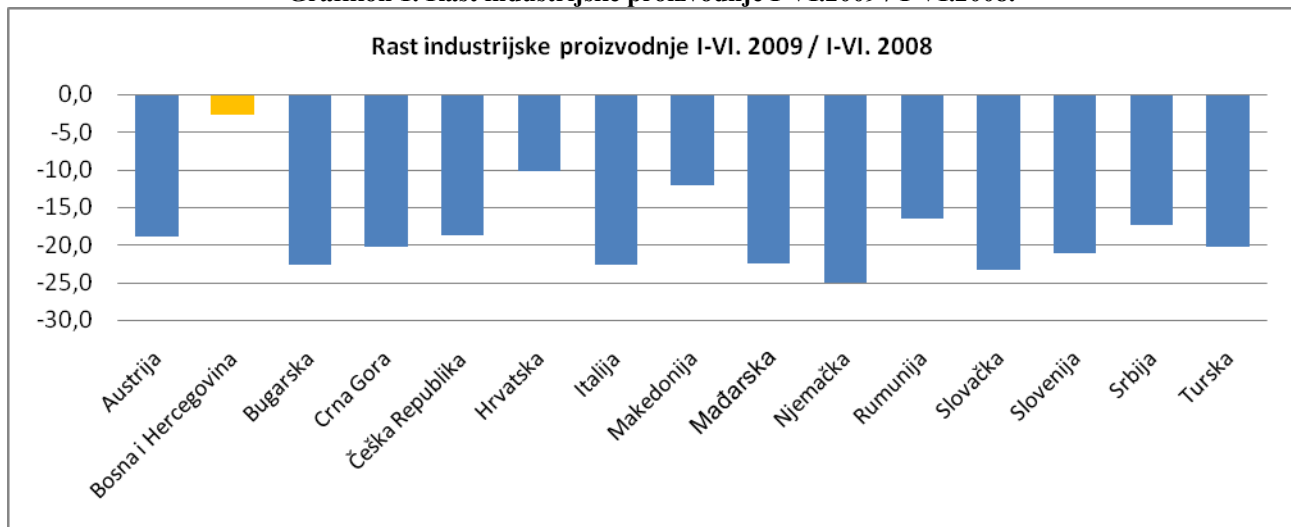
² DG ECFIN Economic Brief; „At a turning point? Assessing the first positive signals for the euro-area economy“; Issue 4, July 2009. Page 4.

³ DG ECFIN Quarterly report on the euro-area; Volume 8 N2 (2009); Graph 8. P9.; i DG ECFIN Economic Brief; „At a turning point? Assessing the first positive signals for the euro-area economy“; Issue 4, July 2009. Page 2.

Industrijska proizvodnja u BiH

Kretanja industrijske proizvodnje u BiH određena su uzajamnim djelovanjem niza unutrašnjih i vanjskih faktora. Promjene domaće tražnje su manje značajne i odražavaju se ponajviše kroz električnu energiju i rudarstvo, te veoma mali dio prerađivačke industrije, dok dešavanja na izvoznim tržištima imaju primarnu ulogu i praktički u potpunosti određuju kretanja industrijske proizvodnje u BiH. Ovo se posebno odnosi na veći dio izvozno orijentirane prerađivačke industrije koja čini veći dio industrijske proizvodnje i u velikoj mjeri ovisi o stanju na inostranim tržištima. To se najbolje vidi u vrijeme globalne ekonomske krize koja je tokom 2009. godine u velikoj mjeri zahvatila i Bosnu i Hercegovinu. Tako prema procjeni DEP-a, a na osnovu podataka entitetskih zavoda za statistiku u prvom polugodištu 2009. godine Bosna i Hercegovina bilježi pad industrijske proizvodnje od 2,6% u odnosu na isti period prethodne godine.⁴ U poređenju sa ostalim zemljama u regionu te glavnim trgovinskim partnerima na prvi pogled čini se da industrijska proizvodnja u BiH stoji uvjetno rečeno bolje⁵, no ako se pristupi detaljnijoj analizi vidljivo je da je globalna kriza itekako uzdrmala i BiH privredu. Najbolji pokazatelj stanja u BiH industriji jesu svakako podaci o umanjenom obimu trgovinske razmjene sa glavnim trgovinskim partnerima. Tako BiH tokom prvog polugodišta prema podacima Agencije za statistiku BiH bilježi pad izvoza od 23,8 %, odnosno pad stope uvoza od 25,3%.

Grafikon 1. Rast industrijske proizvodnje I-VI.2009 / I-VI.2008.

Izvor: Nacionalne statistike i Eurostat

Pad industrijske proizvodnje u BiH uzrokovan je prije svega drastičnim smanjenjem proizvodnje u prerađivačkoj industriji FBiH koja je većim dijelom izvozno orijentisana i čini ¾ ukupne prerađivačke industrije u BiH. S druge strane pozitivni rezultati prerađivačke industrije u RS-u, te uobičajeno dobro poslovanje energetskog sektora na nivou cijele BiH donekle su ublažili pad indeksa industrijske proizvodnje u BiH u prvom polugodištu.

⁴ Procjena DEP-a na osnovu entitetskih indeksa rasta i entitetskih učešća ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti proizvodnje (statistika nacionalnih računa) iz 2007. godine

⁵ IZVOR: Nacionalni zavodi za statistiku i Eurostat.

Prerađivačka industrija

Kao i u prvom kvartalu 2009. godine prerađivačka industrija u Bosni i Hercegovini i tokom prvog polugodišta 2009. godine nastavlja da trpi negativne posljedice globalne ekonomske krize. Ovo se posebno odnosi na prerađivačku industriju u FBiH koja je daleko više integrirana u svjetske ekonomske tokove u odnosu na prerađivačku industriju u RS. Tako prerađivačka industrija u FBiH u prvom polugodištu 2009. godine bilježi pad proizvodnje od 17,7% i pad broja zaposlenih od 7,3% u odnosu na isti period prošle godine. S druge strane i pored činjenice da prerađivačka industrija u RS-u prema podacima zavoda za statistiku RS-a bilježi pozitivan trend rasta od 32,2%, isključivo zahvaljujući pokretanju proizvodnog procesa u Rafineriji nafte Bosanski Brod, to nije bilo dovoljno da se popravi ukupna slika prerađivačke industrije na nivou države. Ovako visoka stopa rasta prerađivačke industrije u RS-u je prilično iznenađujuća ako se ima na umu da grane nosioci prerađivačke industrije u RS-u kao što su (drvo-prerađivačka industrija, proizvodnja namještaja, proizvodnja nemetalnih minerala....) bilježe visoki pad proizvodnje. Pored ovoga bitan pokazatelj stanja u prerađivačkoj industriji jesu svakako podatci o vanjsko-trgovinskoj razmjeni BiH. Tako prerađivačka industrija u BiH prema podacima Agencije za statistiku BiH tokom prvog polugodišta 2009. godine bilježi pad obima trgovinske razmjene od 29% u odnosu na isti period prošle godine.⁶

Metalna industrija kao pokretačka snaga prerađivačke industrije u Bosni i Hercegovini teško je pogođena negativnim utjecajima svjetske ekonomske krize. Smanjenje građevinskih radova u svijetu, teška situacija u automobilskoj industriji te pad cijena metala rezultirali su padom potražnje za metalima i proizvodima od metala na svjetskom tržištu. Tako metalna industrija u Bosni i Hercegovini u prvom polugodištu 2009. godine bilježi pad izvoza od skoro 60%. Arcelor Mittal Zenica i Aluminiyum Mostar kao nosioci metalne industrije u BiH bilježe prilično blijede rezultate u poređenju sa prošlogodišnjim. Dokaz tome je da i činjenica da su se u ovim predizvećima početkom 2009. godine odlučili na smanjenje proizvodnje, tako je proizvodnja u Aluminiyumu smanjena za 25%, a u Arcelor Mittal iz Zenice za 50%. Na osnovu ovih pokazatelja nije teško zaključiti da su pad indeksa industrije baznih metala od 18%, te pad proizvoda od metala od skoro 37% glavni uzročnici pada ukupnog indeksa prerađivačke industrije u FBiH. S druge strane prema podacima Zavoda za Statistiku proizvodnja baznih metala u RS-u bilježi još veći pad od preko 55%, dok je pad proizvodnje proizvoda od metala skoro identičan onom u Federaciji BiH.

Situacija u ostalim industrijskim granama se bitno ne razlikuje od metalne industrije. Gotovo sve industrije bilježe pad proizvodnje u prvom polugodištu 2009. godine u odnosu na isti period prošle godine. S tim da one industrije koje su više izvozno orjentisane bilježe veće stope pada proizvodnje u odnosu na industrije koje posluju za domaće tržište. Izuzetak je jedino hemijska industrija koja nastavlja pozitivan trend rasta u oba entiteta. Hemijska industrija u FBiH u prvom polugodištu 2009. godine nastavlja trend rasta proizvodnje koji je u prvih šest mjeseci iznosio 4,5%, dok je rast u RS-u isključivo zahvaljujući preduzeću Birač iznosio čak 188% u odnosu na prvo polugodište prošle godine.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, najveći pad proizvodnje u FBiH tokom prvog polugodišta 2009. desio se u auto industriji i iznosio je rekordnih 80 % u odnosu na isti period prethodne godine. Razlog tome je prije svega kriza svjetske auto industrije, posebno u Njemačkoj gdje BiH firme plasiraju većinu svojih proizvoda. Slična situacija je i mašinskoj industriji gdje je zabilježen pad proizvodnje od 32 % u FBiH, dok je u RS-a pad proizvodnje mašina i uređaja iznosio je skoro 30%.

Tokom prvog polugodišta 2009. godine došlo je i do smanjenja građevinskih radova u BiH od 10,5% , što je oslabilo tražnju građevinskog materijala i smanjenjem proizvodnje nemetalnih minerala od 37,8 % u FBiH, odnosno 35% u RS-u.

Drvo prerađivačka industrija i proizvodnja namještaja su industrijske grane koje u proteklm godinama davale značajan doprinos rastu industrijske proizvodnje i izvoza iz BiH. Međutim tokom prvih šest mjeseci ove

⁶ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.

godine drveno-prerađivačka industrija u oba BiH entiteta bilježi veliki pad proizvodnje. Tako je pad proizvodnje proizvod od drveta u RS-u iznosio skoro 37,5%, dok je FBiH zabilježen pad od 27%. Usljed nedostatka narudžbi u određenim preduzećima na teritoriji FBiH došlo je i do pada zaposlenosti, tako je stopa zaposlenosti u drvo-prerađivačkoj industriji niža za 20% u odnosu na prvo polugodište 2008. godine. Proizvodnja namještaja također bilježi pad od skoro 30% u FBiH, dok pad u RS-u neznatno viši i iznosio je 35%.

Značajan pad proizvodnje desio i u tekstilnoj industriji na nivou cijele BiH. Tako je u prvom polugodištu 2009. godine u FBiH tekstilna industrija zabilježila pad proizvodnje od 28,5%, dok je pad u RS-u iznosio 29%. I pored smanjenja uvoza prehrambenih proizvoda u BiH tokom prvog polugodišta 2009. godine, prehrambena industrija u BiH također bilježi slabije rezultate u odnosu na prethodnu godinu. Proizvodnja hrane i i pića u FBiH manja je za 6,5%, odnosno za 0,5 % u RS-u.

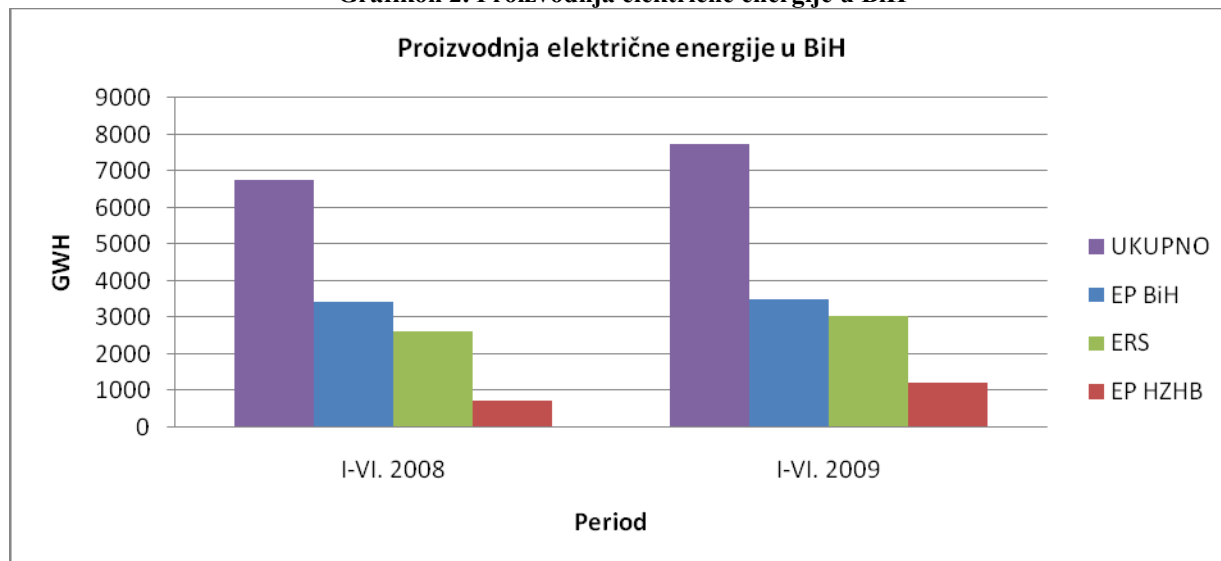
Na osnovu ovih pokazatelja može se konstatovati da je kriza prerađivačke industrije u kojoj se našla BiH tokom prvog polugodišta uzrokovana prije svega slabljenjem inostranih tržišta i padom potražnje za BiH proizvodima u svijetu. Tako je za očekivati da bi paketi mjera za prevazilaženje krize u svijetu bar djelimično mogli dovesti do oporavka inostranih tržišta, što bi povećalo potražnju za BiH proizvodima i rezultiralo blagim oporavkom prerađivačke industrije u BiH.

Energetski sektor u BiH

Enegetski sektor u Bosni i Hercegovini koji uključuje rudnike i proizvodnju električne energije iz godine u godinu nastavlja svoj pozitivni doprinos industrijskoj proizvodnji u BiH. Pored činjenice da ekonomska kriza pogađa sve segmente BiH privrede pa tako i ovaj, energetski sektor u BiH nastavlja pozitivan trend rasta i u prvom polugodištu 2009. godine. Rudnici uglja u FBiH u prvom polugodištu 2009. zabilježili su povećanje proizvodnje od 4% u odnosu na prvo polugodište 2008. S druge strane sektor rudarstva u RS-u ipak trpi posljedice ekonomske krize u kojoj se nalazi BiH privreda te je tokom prvih 6 mjeseci zabilježio pad proizvodnje od oko 18%. Dok rudnici mrkog uglja i lignita na teritoriji cijele BiH bilježe pozitivne rezultate i povećanje proizvodnje u odnosu na prvo polugodište 2008. godine, rudnici metalne rude bilježe visoke stope pada proizvodnje. Razlog tome je kriza metalne industrije u svijetu i smanjena proizvodnja prerađivačima ruda metala u BiH.

Prema podacima DERK-a u prvom polugodištu 2009. godine proizvodnja električne energije u Bosni i Hercegovini uvećana je za 15 % u odnosu na prvih 6 mjeseci 2008. Stabilna hidrološka situacija te nesmetan rad termoenergetskih postrojenja rezultirao je povećanjem proizvodnje u sva tri preduzeća na teritoriji BiH. Najveću stopu rasta proizvodnje od 72% u prvom polugodištu 2009. godine ostvarilo je preduzeće EPHzHb, dok je proizvodnja u EPRS i EPBiH uvećana za 16% odnosno 2% u odnosu na prvih 6 mjeseci prošle godine.

Grafikon 2. Proizvodnja električne energije u BiH

Izvor: Državna regulatorna komisija za električnu energiju

Što se tiče potrošnje električne energije u prvom polugodištu došlo je do smanjenja potrošnje na nivou cijele BiH od 2% u odnosu na prvih 6 mjeseci prethodne godine. Glavni razlog je smanjenje potrošnje električne energije u industrijskim postrojenjima od 31%, što je razumljivo s obzirom na pad industrijske proizvodnje u Bosni i Hercegovini. Tokom prvih 6 mjeseci 2009. godine došlo je i do povećanja izvoza električne energije od 51%, dok je uvoz smanjen za 12%.

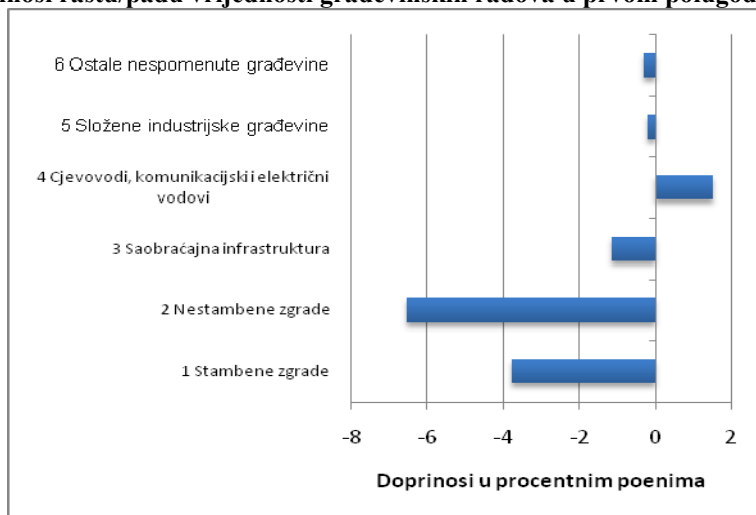
Građevinarstvo

Pad vrijednosti izvršenih građevinskih radova u BiH predstavlja važan izvor ukupnog pada investicija u prvom polugodištu 2009. Visokogradnja predstavlja glavni uzrok naglog pada vrijednosti radova od 10,5%⁷ g/g, s tim da je zabilježeno donekle različito ponašanje između dva entiteta. Naime, nasuprot FBiH gdje je zabilježen značajan pad od 20,4% g/g, u RS je uprkos ekonomskoj krizi ostvaren skroman porast vrijednosti izvršenih radova od 6,5% g/g.

Pad izvoza i moguće gomilanje zaliha su u najvećoj mjeri uticali na smanjenje privatnih investicija među kojima važnu ulogu čini izgradnja nestambenih zgrada. Pored toga, najvjerovatnije podignuti kriteriji dobivanja kredita su znatno otežali finansiranje novih, ali i završetak postojećih investicija. Konačno, ekonomska kriza je najvjerovatnije ugrozila profitabilnost mnogih BiH izvoznih preduzeća koja predstavlja važan izvor finansiranja. Sve ovo se najviše odrazilo u FBiH iz koje dolazi glavnina ukupnog BiH izvoza. Tako je pad izgradnje nestambenih zgrada u FBiH od 28% uprkos porastu u RS od 15,6% doveo do ukupnog pada na BiH nivou od 17,4% g/g. Rast u RS se s jedne strane može objasniti niskom bazom obzirom na pad ove kategorije u prošloj godini, te s druge strane jačanjem intenziteta ranije započetih javnih investicija. Pad raspoloživog dohodka i stagnacija stanja stambenih kredita domaćinstvima su doveli do oštrog pada stambene tražnje što je rezultiralo padom polugodišnje vrijednosti gradnje stambenih zgrada od 18,5% g/g. Ovo je jedina kategorija u kojoj je zabilježeno skoro identično ponašanje u oba entiteta. Problemi u ostvarivanju planiranih budžetskih prihoda u FBiH su u velikoj mjeri doveli do pada vrijednosti izgradnje cestovne infrastrukture u ovom entitetu od 12,3% g/g što je u kombinaciji sa porastom u RS (od 6,6% g/g) rezultiralo ukupnim padom na nivou BiH od 4% g/g.

⁷ Procjena DEP na bazi ponderisanog prosjeka entitetskih stopa rasta.

Grafikon 3. Doprinosi rastu/padu vrijednosti građevinskih radova u prvom polugodištu 2009 od 10,5%

Izvori: Procjena DEP-a na bazi podataka entitetskih zavoda za statistiku

Obzirom na još uvijek neizvjestan oporavak svjetske ekonomije i posebno finansijskih tržišta, pa prema tome i neizvjesnu budućnost po pitanju izvoznih plasmana teško je očekivati značajniji oporavak privatnih investicija u domenu nestambenih zgrada u skorije vrijeme. Slična je situacija i sa stambenom potražnjom koja se vezuje za neizvjesnu budućnost zaposlenosti, plata i uslova kreditiranja stambene izgradnje. Javne investicije su jedine koje bi uz pomoć sredstava inostranih kreditora (EBRD, EIB, Svjetska banka i sl.) i povećanoj budžetskoj disciplini tekućih rashoda u skorijoj budućnosti realno mogle značajnije popraviti porast građevinskih radova.

Maloprodaja

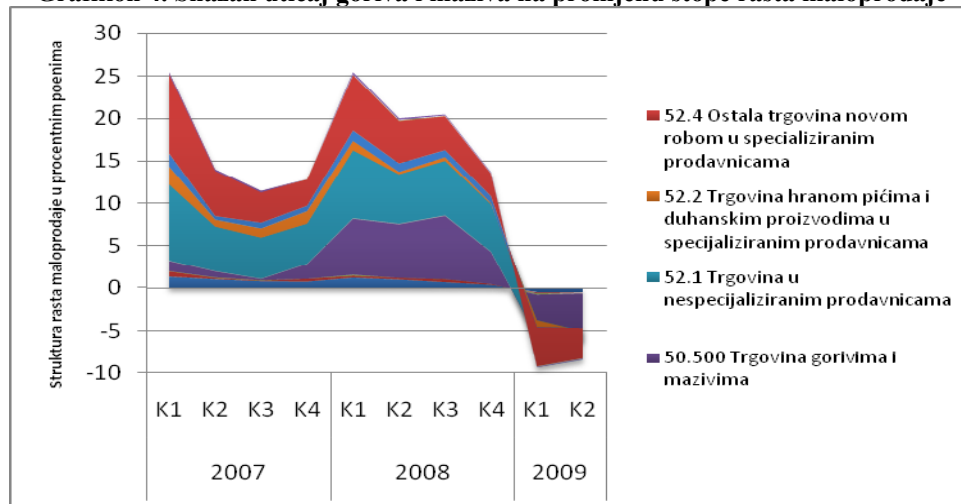
BiH maloprodaja je zabilježila pad prometa od 8,9%⁸ g/g u prvom polugodištu 2009. godine. Pad finalne potrošnje i investicija, pad transporta roba, te pad svjetskih cijena hrane i nafte su bili ključni faktori koji su doveli do ovakvog rezultata. Treba naglasiti da je upravo obziroma na pad maloprodajnih cijena hrane i goriva (u okviru CPI) pad maloprodaje u realnom smislu niži od nominalnog.

Pad finalne potrošnje se uglavnom osjetio kroz skromnu stopu rasta netrajnih i znatan pad vrijednosti trgovine trajnih potrošnih dobara. Skroman rast netrajnih potrošnih dobara je ponajviše uticao na skroman porast polugodišnjeg prometa trgovine živežnim namirnicama od svega 5,6% g/g što je znatno niže u odnosu na stope 24-35% ostvarene u prethodne tri godine. S tim u vezi, zabilježen je i pad prometa trgovine na malo hranom pićima i duhanskim proizvodima u specijaliziranim prodavnicama od 5,7% g/g. Pad trgovine električnih aparata za domaćinstvo (-17,2% g/g), te namještaja, opreme za rasvjetu i predmeta za domaćinstvo (-22,3% g/g) u najvećoj mjeri predstavlja odraz pada potrošnje trajnih potrošnih dobara najvjerovatnije uzrokovan padom raspoloživog dohodka. Nagli pad investicija u prvom polugodištu je predstavljao mnogo značajniji uzrok pada maloprodajnog prometa u odnosu na potrošna dobra. Naime znatan pad BiH građevinskih radova je doveo do pada polugodišnjeg prometa građevinskog materijala (Željezna roba, boje, staklo i ostali građevinski materijal) od 18,7% g/g što je umanjilo stopu rasta maloprodaje za nešto više od jednog procentnog poena. Ipak, najveći uticaj na pad prometa maloprodaje je imao pad svjetskih, pa poslije toga i maloprodajnih cijena goriva. Prema podacima MMF-a u prvom polugodištu 2009 je zabilježen nagli pad cijena sirove nafte od približno 50% u odnosu na isti period prethodne godine. Iako potražnja i uvoz goriva količinski raste prilično stabilnim trendom, vrijednost uvoza i trgovine gorivima znatno oscilira iz godine u godinu i to ponajviše uslijed promjene svjetskih i domaćih cijena, te niske cijenovne elastičnosti tražnje. Grafikon 2. jasno ilustruje kako su promjene prometa gorivima i mazivima uglavnom do sada predstavljale glavni faktor promjene stope rasta ukupnog prometa u

⁸ Procjena DEP na bazi ponderisanog prosjeka entitetskih stopa rasta.

maloprodaji. Tako je bilo i u prvom polugodištu ove godine kada je pad trgovine gorivima i mazivima bio odgovoran za skoro polovicu pada maloprodajnog prometa. Ipak, treba napomenuti da je padom izvoza uzrokovan pad cestovnog prometa roba takođe predstavljao važan faktor realnog slabljenja tražnje i maloprodajnog prometa u prvom polugodištu.

Grafikon 4. Snažan uticaj goriva i maziva na promjenu stope rasta maloprodaje

Izvori: Procjena DEP-a na bazi podataka entitetskih zavoda za statistiku

Tržište rada

Zaposlenost

- U BiH u P1 2009. zabilježen pad broja zaposlenih lica od 0,4% usljed smanjenja proizvodnje u okviru prerađivačke industrije kao i izvoza.

U BiH je u prvoj polovini 2009. godine ukupna radna snaga iznosila 1,186 miliona lica što je za 1,3% manje u odnosu na isti period 2008. godine. Za razliku od 2008. godine kada je u BiH zabilježeno smanjenje broja nezaposlenih lica praćeno značajnim povećanjem broja zaposlenih lica u 2009. godini se ovaj trend promijenio. Ukupan broj zaposlenih lica u BiH u prvoj polovini 2009. godine je iznosio 694,6 hiljada lica što je smanjenje od 0,4% u odnosu na prvu polovinu 2008. godine. Broj zaposlenih u BiH od početka 2009. godine je imao trend smanjenja naročito u drugom kvartalu 2009. godine. Smanjenje industrijske proizvodnje, pad izvoza, trgovine kao i obima građevinskih radova imalo je za posljedicu značajano smanjenje broja zaposlenih u području *prerađivačke industrije* od 5,4% g/g u prvih šest mjeseci 2009. godine. Ova promjena je značajnija ako napomenemo da je 20% od ukupno zaposlenih u BiH u oblasti ove privredne grane. Druga kategorija u kojoj je zaposlen značajan broj lica je *trgovina na veliko i malo* (19%) u kojoj je takođe došlo do značajnog smanjenja od 1,1% u prvoj polovini 2009. godine. U K2 2009. godine broj zaposlenih u građevinarstvu se smanjio za 2,4% u odnosu na K2 2008. Time je zvanična stopa nezaposlenosti u BiH ostala izrazito visoka i iznosila je u junu 2009. 41,6%

Grafikon 5: Doprinos rastu ukupnog broja zaposlenih u P1 2009. godine prema SKD⁹ (g/g)

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Oba entiteta u BiH su zabilježila pad broja zaposlenih u periodu I-VI 2009. godine. Dok se broj zaposlenih lica u 2008. godini konstantno uvećavao, tokom prve polovine 2009. i u FBiH i u RS se broj zaposlenih lica smanjuje. U FBiH je broj zaposlenih lica smanjen za 0,2% u pomenutom periodu. U mjesecu junu broj zaposlenih u *prerađivačkoj industriji* je smanjen za 7,3% što je značajno imajući u vidu da je najveći broj zaposlenih u FBiH upravo u ovoj oblasti. U kategoriji *proizvodnje proizvoda od metala* u junu 2009. godine broj zaposlenih je smanjen za 9,9% g/g uz tendenciju rasta ove stope iz mjeseca u mjesec. U *industriji za preradu drveta i proizvodnju proizvoda od drveta* je takođe broj zaposlenih lica u junu smanjen za 19,9% g/g. Navedene promjene u broju zaposlenih u prerađivačkoj industriji potvrdile su da je ekonomska kriza u 2009. godini značajno odrazila na tržište rada BiH. Dok je *trgovina na veliko i malo* kao druga značajna oblast u zapošljavanju u FBiH u prvoj polovini 2009. godine zadržala gotovo isti broj zaposlenih lica, u okviru građevinarstva je broj zaposlenih lica smanjen za 2,6% g/g. Broj zaposlenih u okviru *javnog sektora*¹⁰ u FBiH je u prvih šest mjeseci zadržao trend rasta (3%) i na taj način doprinjeo da smanjenje ukupnog broja zaposlenih u FBiH bude nešto sporije.

U RS je prema Republičkom zavodu za statistiku u martu 2009. broj zaposlenih lica iznosio 255,3¹¹ hiljade lica što je manje za 1,4% u odnosu na mart prethodne godine. Najveći doprinos smanjenju broja zaposlenih u ovom entitetu su ostvarile iste privredne grane kao i u FBiH. Tako je u okviru *prerađivačke industrije* broj zaposlenih u martu 2009. smanjen za 3% u odnosu na mart prethodne godine, dok je ova stopa duplo veća u odnosu na septembar. U okviru *trgovine na veliko i malo* u RS broj zaposlenih lica je smanjen za 2,8% u odnosu na mart 2008. *Javni sektor* u RS je zadržao stabilnu stopu rasta od oko 4%.

Anketa o radnoj snazi 2009.

Agencija za statistiku BiH je objavila preliminarne rezultate ankete o radnoj snazi (2009.). Anketa je kao i u 2008. godini pokazala smanjenje radno sposobnog stanovništva u BiH (2,1%). Broj aktivnih i neaktivnih lica koji čine radno sposobno stanovništvo se smanjio. Radna snaga – aktivna lica se smanjila za 2,6%, kao posljedica smanjenja broja zaposlenih lica (3,5%) što u prethodne dvije godine nije bio slučaj. Broj nezaposlenih lica je ostao gotovo isti kao i u 2008. godini.

⁹ SKD – Standardna klasifikacija djelatnosti: A- Poljoprivreda, lov i šumarstvo, B- Ribarstvo, C- Rudarstvo, D- Prerađivačka industrija, E- Snadbijevanje strujom, gasom i vodom, F- Građevinarstvo, G- Trgovina na veliko i malo, H- Hoteli i restorani, I- Saobraćaj, skladištenje i veze, J- Finansijsko posredovanje, K- Aktivnosti u vezi sa nekretninama, iznajmljivanje, L- Javna uprava, M- Obrazovanje, N- Zdravstvena i socijalna zaštita, O- Ostale komunalne, društvene i lične uslužne aktivnosti, OO- Neraspoređeno prema SKD.

¹⁰ Javni sektor obuhvata L (javna uprava), M (obrazovanje), N (zdravstvo) i O (ostale javne djelatnosti) područja djelatnosti prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti (SKD).

¹¹ Broj zaposlenih u RS se objavljuje za mjesec mart i septembar.

Upoređujući podatke do kojih je došla anketa sa zvaničnim podacima na tržištu rada i dalje je prisutan značajan trend disproporcije između ovih podataka. Broj nezaposlenih lica prema anketi je manji za čak 45% u odnosu na zvanični podatak o broju zaposlenih u mjesecu maju kada je anketa sprovedena. Slično je i sa poređenjem broja zaposlenih lica gdje je anketna zaposlenost veća za 19% u odnosu na zvanične podatke Agencije za statistiku BiH. Navedeno poređenje je mogući pokazatelj prisustva velikog broja radnika „na crno“ u BiH. Upoređujući broj zaposlenih lica prema strukturi djelatnosti takođe je prisutna velika neujednačenost pri poređenju anketnih i zvaničnih podataka. Prema anketi 21% zaposlenih lica radi u sektoru poljoprivrede, dok zvanični podaci pokazuju samo 3% od ukupno zaposlenih lica u ovoj oblasti (poljoprivreda obuhvata A i B oblasti prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti). Smatra se da se upravo u okviru ove privredne grane nalazi najveći broj neformalno zaposlenih lica (preko 70%).

Obrazovna struktura radne snage pokazuje da najveći dio lica ima završenu srednju školu, dok je najmanji udio visoko obrazovanih. U okviru neaktivnih lica čak 63% su osobe sa završenom osnovnom školom. Prema dužini traženja posla anketa pokazuje višegodišnju hroničnu nezaposlenost (43% nezaposlenih lica traži posao preko 5 godina).

Anketna stopa nezaposlenosti u BiH je u 2009. godini iznosila 24,1% i značajno je veća od zvanične stope nezaposlenosti (41,4% u maju 2009. godine.). Slična nejednakost stopa nezaposlenosti je i kod entiteta. U FBiH stopa nezaposlenosti prema anketi je 25,7%, dok je u RS 21,4%.

Tabela 1: Anketa o radnoj snazi u BiH – osnovni pokazatelji

	2006.	2007.	2008.	2009.	2007.	2008.	2009.
	u hiljadama				% (g/g)		
Radno sposobno stanovništvo (15+)	2.733	2.725	2.649	2.594	-0,3	-2,8	-2,1
Aktivna lica - radna snaga	1.177	1.196	1.162	1.132	1,6	-2,8	-2,6
Zaposlena lica	811	850	890	859	4,8	4,7	-3,5
Nezaposlena lica	366	347	272	272	-5,2	-21,6	0,0
Neaktivna lica	1.556	1.529	1.486	1.463	-1,7	-2,8	-1,5
Stopa nezaposlenosti	31,1%	29%	23,4%	24,1%			

Izvor: Anketa o radnoj snazi 2006., 2007., 2008. i 2009.

Metodološka objašnjenja Ankete o radnoj snazi:

Radno sposobno stanovništvo obuhvata sve osobe starosti 15 i više godina. **Radnu snagu ili ekonomski aktivno stanovništvo** čine sva zaposlena i nezaposlena lica. **Neaktivna lica** su osobe koje imaju 15 i više godina i koje nisu svrstane ni u zaposlena niti u nezaposlena lica. **Zaposlena lica** su osobe koje tokom referentne sedmice obavljale bilo kakav posao za platu u gotovini ili naturi.

Nezaposlena lica su osobe koje tokom referentne sedmice: a) nisu radile nikakav plaćen posao; b) preduzele specifične korake u posljednje četiri sedmice da pronađu posao; c) bile na raspolaganju za posao tokom dvije sedmice. Osobe koje su pronašle posao koji će početi da rade u narednom periodu su takođe uključene u nezaposlene osobe.

Nezaposlenost

- Pad broja nezaposlenih u BiH u P1 2009. u odnosu na kraj 2008. godine od 2%, stopa nezaposlenosti i dalje visoka i iznosi 41,4%.

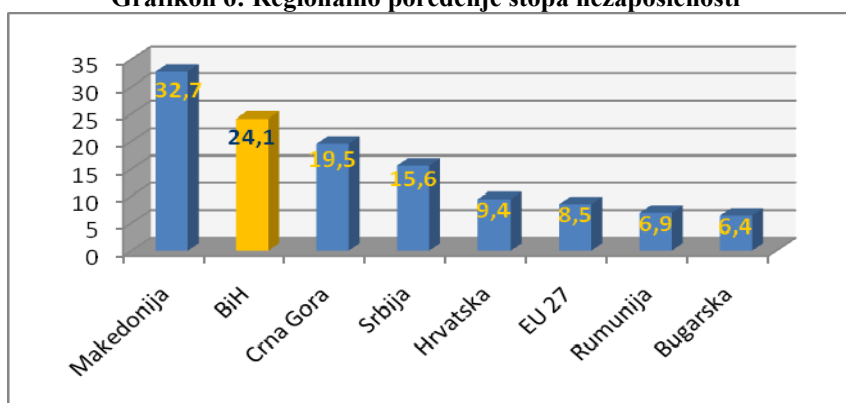
Prosječan broj nezaposlenih lica u BiH u prvoj polovini 2009. godine je iznosio 491,6 hiljada lica. Iako godišnje poređenje broja nezaposlenih lica u BiH u prvoj polovini 2009. godine ne pokazuje povećanje broja nezaposlenih nego smanjenje (2,5%), evidentno je da se broj nezaposlenih lica u odnosu na kraj 2008. godine ipak povećava. Tako je broj nezaposlenih u BiH u junu 2009. godine uvećan za 9,4 hiljada lica odnosno 2% u odnosu na decembar 2008. Rast broja nezaposlenih lica u 2009. godini je posljedica smanjenja industrijske proizvodnje, obima građevinskih radova ali i trgovine u BiH.

Iako oba entiteta još uvijek u prosjeku na godišnjem nivou imaju negativne stope kretanja broja nezaposlenih lica evidentno je da broj nezaposlenih u odnosu na kraj 2008. godine postepeno raste. U FBiH je prosječan broj nezaposlenih u junu 2009. godine iznosio 344 hiljade lica što je u odnosu na kraj 2008. više za 1,6%, dok je u RS iznosio 138,1 hiljada lica sa povećanjem od 3,8%. Broj osiguranika (zaposlenih lica) koji uplaćuju doprinose u Fond PIO RS je u prvih šest mjeseci 2009. znatno usporen (0,6% g/g) za razliku od prethodne godine kada je ova stopa iznosila 8,2%, što potvrđuje da je broj zaposlenih u RS značajno smanjen u korist nezaposlenih lica. Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje RS najveći broj prijavljenih lica u prvoj polovini 2009. godine je u kategoriji tehnološkog viška te prestanka rada na određeno vrijeme. Slična situacija je u FBiH gdje je rast broja osiguranika – zaposlenih koji uplaćuju doprinose na MIO/PIO Fond samo 0,4% u P1 2009. Najveći broj prijavljenih na biro u FBiH u P1 2009. je sa KV stručnom spremom i srednjom stručnom spremom. Ovi podaci su direktni pokazatelji uticaja smanjene ekonomske aktivnosti u BiH na tržište rada BiH.

Stopa registrovane nezaposlenosti u FBiH u P1 2009. je 44,5%, dok je u RS 35%. Već tradicionalno najniža stopa nezaposlenosti¹² je u Kantonu Sarajevo (35%), dok je najveća u Unsko-Sanskom kantonu (53%). U RS najniža stopa nezaposlenosti je u regiji Banja Luka (27%), dok je regiji Prijedor najveća (44%).

Poređenjem BiH sa zemljama u regiji jasno je da je BiH zemlja sa jednom od najvećih stopa nezaposlenosti u regionu, čime se naglašava da je nezaposlenost i dalje značajan problem u BiH.

Grafikon 6: Regionalno poređenje stopa nezaposlenosti¹³

Izvor: Regionalne agencije za statistiku, regionalni Zavodi za zapošljavanje

Plate

- *Rast plata u BiH značajno usporen u odnosu na 2008. godinu kao posljedica smanjene ekonomske aktivnosti u BiH.*

U BiH je u P1 2009. godine rast plata je značajno usporen u odnosu na P1 2008. godine. Prosječna neto plata u BiH je iznosila 790 KM sa rastom od 9,7%. Neto plata u junu 2009. godine bila je čak manja za 0,7% u odnosu na decembar 2008. godine. Navedeni nominalni rast plata je praćen stabilnom stopom inflacije u

¹² Stope nezaposlenosti po kantonima/regijama se odnose na mjesec mart 2009. godine.

¹³ Anketne stope nezaposlenosti iz 2009. godine u posmatranim zemljama.

2009. godini pa je razlika između nominalnih i realnih plata značajno smanjena (tabela ispod). Time je realni rast neto plate u BiH u P1 2009. iznosio 9,3%. U analizi privatnog i javnog sektora evidentno je da plate u javnom sektoru i dalje brže rastu od plata u privatnom sektoru (10% vs. 7,4%), što je za posljedicu imalo i dalje prilično visoku stopu rasta neto plate u BiH.

Prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti najbrži rast neto plata u BiH u P1 2009. u odnosu na P1 2008. je ostvaren u javnom sektoru. Tako su plate u *javnoj upravi* rasle stopom od 14%, *obrazovanju* 11% i *zdravstvu* 9,8%. S druge strane u okviru privatnog sektora, sektor *snadbijevanje električnom energijom* standardno bilježi značajan rast (7,6%) kao i oblast *trgovine* (8,8%).

Najviše neto plate u junu 2009. godine u BiH su ostvarene u sektorima finansijskog posredovanja, javne uprave te snadbijevanja električnom energijom, dok su najniže tradicionalno bile u sektorima *građevinarstva*, *prerađivačke industrije*, *trgovine* i *ugostiteljstva*.

Entiteti u BiH su ostvarili gotovo jednake plate u P1 2009. godine. Prosječna neto plata u FBiH u P1 2009. je iznosila 792 KM dok je u RS iznosila 787 KM sa približno jednakim stopama rasta plata (FBiH 8,7%, RS 9,2%), čime je jasno da su entitetske plate u 2009. godini imale gotovo identično kretanje.

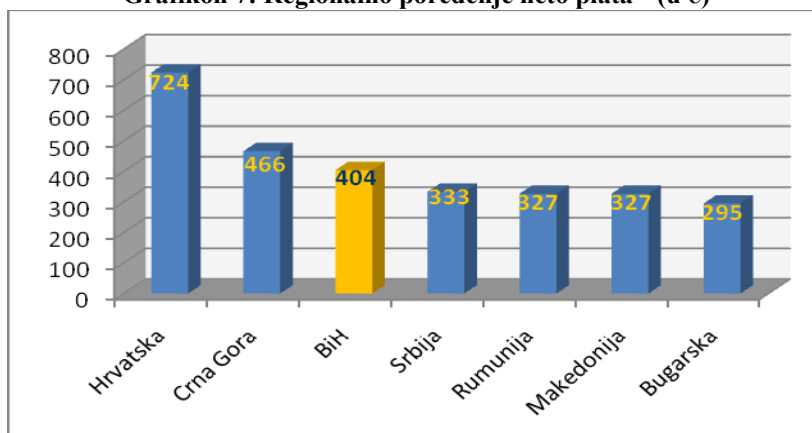
Tabela 2: Nominalni i realni rast plata

	BiH	FBiH	RS
nominalni rast plata			
I-VI 2007.	11,2%	9,0%	12,7%
I-VI 2008.	14,5%	12,8%	27,2%
I-VI 2009.	9,7%	8,7%	9,2%
realni rast plata			
I-VI 2007.	10,7%	8,2%	12,5%
I-VI 2008.	6,6%	4,7%	18,6%
I-VI 2009.	9,3%	7,9%	9,3%

Izvor: BHAS, entitetski Zavodi za statistiku

U poređenju prosječne neto plate sa zemljama u regiji kao i prethodnih godina Hrvatska i dalje ima daleko najveći prosjek neto plata.

Grafikon 7: Regionalno poređenje neto plata¹⁴ (u €)

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Bugarske, Hrvatske, Makedonije, Rumunije, Srbije i Crne Gore

¹⁴ Prosječne neto plate iz nacionalne valute su izražene u € prema važećem kursu na dan 02.09.2009. godine.

Penzije

- *Usporen rast prosječnih penzija u BiH u P1 2009. od 7,7% podstaknut padom prihoda od doprinosa u oba entiteta BiH.*

U BiH u P1 2009. prosječan broj penzionera je iznosio 557,2 hiljada lica, što je za 4,4% više u odnosu na P1 2008. Dok je stopa rasta broja penzionera ostala ista kao u 2008. godini, prosječna penzija u BiH je u prvih šest mjeseci bila značajno sporija u odnosu na prvu polovinu 2008. godine. Entitetske stope rasta broja penzionera su takođe prilično ujednačene u posmatranom periodu (FBiH 4,6%, RS 4%).

Nivo penzija u BiH je ostao na istom nivou u odnosu na kraj 2008. godine. Prosječna penzija u BiH u P1 2009. je iznosila 338¹⁵ KM i značajno je sporije rasla (7,7%) u odnosu na P1 2008. godine kada je ova stopa iznosila 24,8% (tabela ispod). Međutim bitno je napomenuti da je realni rast penzija u P1 2009. bio znatno bliži nominalnom rastu penzija usljed niske stope inflacije u posmatranom periodu što prethodne godine nije bio slučaj.

Brži rast penzija u RS je u P1 2009. umanjio razliku između prosječnih entitetskih penzija na 27 KM (FBiH 348 KM, RS 321 KM). Međutim oba entiteta su imala snažno usporenje rasta penzija što se može objasniti znatno sporijim rastom prihoda od doprinosa u oba Fonda PIO/MIO kao posljedica usporenog rasta broja osiguranika – zaposlenih koji uplaćuju doprinose u bh. penzione fondove. Naime, u RS je broj osiguranika rastao stopom 0,6% g/g u P1 2009. S druge strane u FBiH broj lica koja uplaćuju doprinose na Fond PIO/MIO je rastao samo 0,4% g/g u istom periodu. U junu 2009. godine broj osiguranika je smanjen u odnosu na decembar 2008. godine što navodi na mogućnost većeg usporavanja rasta penzija u BiH do kraja godine. Minimalna penzija u FBiH i RS je ostala ista u P1 2009. godine u odnosu na kraj 2008. godine i iznosila je 296 KM u FBiH i 160 KM u RS.

Tabela 3: Nominalni i realni rast penzija (g/g)

	BiH	FBiH	RS
Nominalni rast penzija			
I-VI 2007.	12,7%	18,0%	3,4%
I-VI 2008.	24,8%	22,2%	29,8%
I-VI 2009.	7,7%	4,2%	14,4%
Realni rast penzija			
I-VI 2007.	12,1%	17,0%	3,2%
I-VI 2008.	16,2%	13,4%	21,1%
I-VI 2009.	7,4%	3,5%	14,5%

Izvor: PIO/MIO FBiH i RS, Agencija za statistiku BiH i entitetske agencije za statistiku

¹⁵ Prosječna penzija u BiH je izračunata na osnovu entitetskih prosječnih mjesečnih penzija ponderisanih udjelom ukupnog broja penzionera u svakom od BH entiteta u ukupnom broju penzionera u BiH.

II JAVNE FINANSIJE

Glavne karakteristike sektora javnih finansija BiH u prvom polugodištu 2009. godine predstavljaju pad prihoda od indirektnih poreza od 12,3% na jednoj, te rast prihoda od direktnih poreza i doprinosa od 6,2% na drugoj strani. Efekti aktuelne svjetske finansijske krize, praćeni stalnim opadanjem fiskalnih prihoda i iščekivanjem rezultata racionalizacije javne potrošnje preduzete početkom 2009. godine dodatno ukazuju na značaj javnih finansija za cjelokupnu ekonomiju. U cilju očuvanja fiskalne stabilnosti potrebno je izvršiti rebalanse budžeta i implementirati mjere restriktivne fiskalne politike. Novi stand-by aranžman sa MMF-om, koji za Bosnu i Hercegovinu podrazumijeva povećanje inostrane zaduženosti, uz kratkoročno i srednjoročno ograničenje javne potrošnje zahtijevaju značajan angažman svih nivoa vlasti u BiH u iznalaženju optimalnih rješenja u domenu fiskalne politike.

INDIREKтни POREZI

Oblast prihoda od indirektnih poreza je veoma osjetljiva na kretanja prvenstveno u vanjskotrgovinskoj sferi znajući da većinu ovih prihoda čini porez na dodanu vrijednost u čijoj strukturi više od 70% otpada na onaj koji je obračunat na uvoz. Uvozni PDV zajedno sa prihodima od carina čini 56% ukupno prikupljenih sredstava od indirektnih poreza u prvoj polovini 2009. godine. Iz navedenog razloga su rezultati ostvareni u prvom polugodištu u velikoj mjeri uvjetovani dešavanjima i okolnostima koji su se javili kao direktna posljedica globalne ekonomsko-finansijske krize, primarno opadanje međunarodne razmjene (više u poglavlju o vanjskoj trgovini) o čemu će biti riječi u nastavku.

Prema podacima Uprave za indirektno oporezivanje BiH i u drugom kvartalu ove godine nastavlja se trend opadanja prihoda od indirektnih poreza prisutan u prvom kvartalu. U odnosu na drugi kvartal prethodne godine zabilježen je pad prikupljenih prihoda od indirektnih poreza od 12,6%. U prvom polugodištu 2009. godine prikupljeno je ukupno 2,02 milijarde KM ili 12,3% manje prihoda u odnosu na isti period prethodne godine. Ovaj pad je uzrokovan padom prihoda od PDV-a i carina, koji u prvom polugodištu 2009. bilježe značajan pad u odnosu na isti period prethodne godine. U ispod priloženoj tabeli su dati iznosi prikupljenih prihoda na jedinstveni račun UIO BiH.

Tabela 4: Prikupljeni indirektni porezi u prvom polugodištu 2005.-2009. (u milionima KM)

	P1 2005.	P1 2006.	P1 2007.	P1 2008.	P1 2009.
Indirektni porezi	1.533	1.739	2.040	2.307	2.024
<i>od čega</i>					
PDV	814,4	1.023,6	1.227,7	1.432,2	1.311,3
Carine	268,3	240,8	293,4	350,0	171,8
Akcize	369,2	395,1	431,3	436,1	455,0
Putarine	81,1	79,5	87,6	88,7	85,9

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH

Što se strukture ove vrste prihoda tiče, prihodi prikupljeni u prvom polugodištu na ime poreza na dodanu vrijednost¹⁶ od 1,3 milijarde KM su niži za 8,4% poredeći ih sa istim periodom u prethodnoj godini. Primarni razlog smanjenja se ogleda u činjenici da uvozni PDV čini veliki dio ovih prihoda, a on bilježi pad od 23% prateći tako kretanja u uvozu koji u ovom periodu bilježi pad od 25% (više u poglavlju o vanjskoj trgovini). Ovim smanjenjem je generisan ogroman dio pada ukupno prikupljenih prihoda od indirektnih poreza. Potrebno je naglasiti da se, gledajući po polugodištima, u strukturi PDV-a smanjuje relativno učešće uvozne komponente – u prvom polugodištu 2008. godine je ono iznosilo 86,4%, u drugom polugodištu 2008. godine 80,3% dok u prvom polugodištu 2009. godine iznosi 73%.

¹⁶ Podaci o PDV-u su preuzeti iz Nacionalne prijave UIO, koja prikazuje neto PDV prihoda na obračunskoj osnovi.

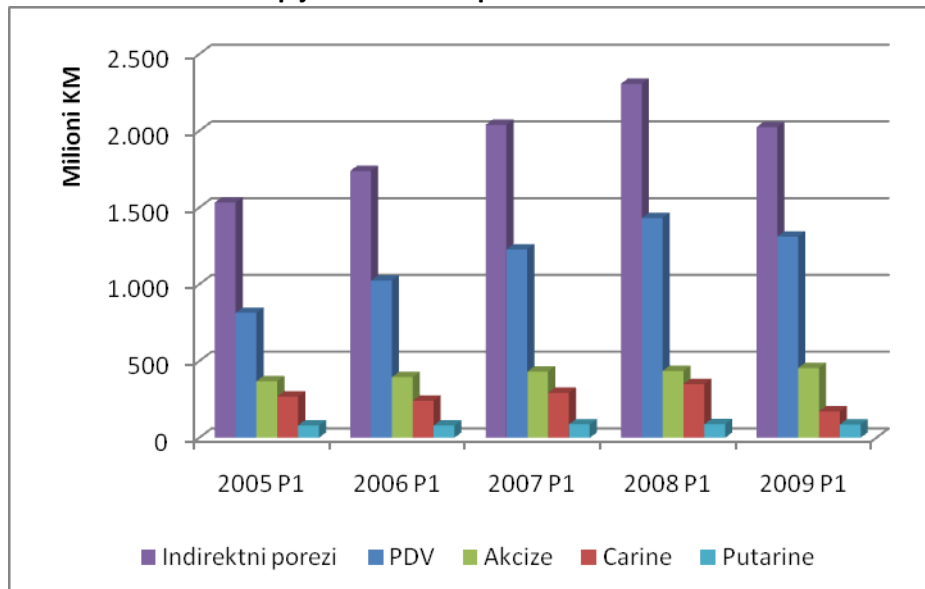
Prihodi od carina su u P1 2009. niži za 50,9% u odnosu na isti period prethodne godine. Razlozi za navedeno smanjenje su prvenstveno posljedice potpisanog Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i time uvjetovanim smanjenjem carinskih stopa i nefiskalnih dadžbina na širok spektar proizvoda koji su predmetom vanjskotrgovinske razmjene BiH i EU, kao i smanjenjem obima uvoza kao jednim od efekata svjetske ekonomske i finansijske krize. Kako je prethodno navedeno, smanjen iznos carina je uzrokovao više od 50% pada ukupno prikupljenih indirektnih poreza.

Ovakva osjetljivost sistema javnih finansija na međunarodne tokove roba i usluga bi mogla predstavljati izvanrednu prijetnju obzirom na otvorenost i veličinu BiH te samim tim i smanjenu otpornost na vanjske šokove – svaka jača turbulencija u vanjskotrgovinskoj sferi se direktno replicira na indirektnu poreze kao najizdašniju grupu poreza i glavni izvor prihoda centralnih nivoa vlasti u BiH što može biti uzrokom otežanog funkcioniranja istih pa bi opća racionalizacija i selekcija javne potrošnje u smislu ograničavanja tekuće potrošnje sa povećanjem javnih ulaganja trebala biti jedan od prioriteta u kratkom ili srednjem roku.

Planirano je da se izmjenom Zakona o akcizama zbog harmonizacije stopa sa EU odnosno povećanja istih povećaju prilivi sredstava kako bi se ublažili efekti smanjenja prihoda od PDV-a i carina o čemu je ranije bilo riječi – akcize bi trebale generisati oko 170 miliona KM dodatnih prihoda. Ipak, u prvom polugodištu 2009. godine je prikupljeno za 18 miliona KM ili 4,3% više prihoda iz ove kategorije čime je ublažen pad ukupnih prihoda od indirektnih poreza.

Uz izmjene stopa akciza, prihodi od putarina i njihova harmonizacija sa standardima EU bi također mogli generisati dodatne prihode u budućem periodu¹⁷. U prvom polugodištu 2009. godine ovi prihodi su prikupljeni u iznosu od 86 miliona KM što predstavlja rast od 4,2% u odnosu na prethodnu godinu. Donji grafik najbolje ilustruje pad prihoda ukupnih indirektnih poreza kao i njihovih glavnih kategorija u prvom polugodištu 2009. godine.

Grafikon 8: Prikupljeni indirektni porezi u BiH P1 2005. – P1 2009.

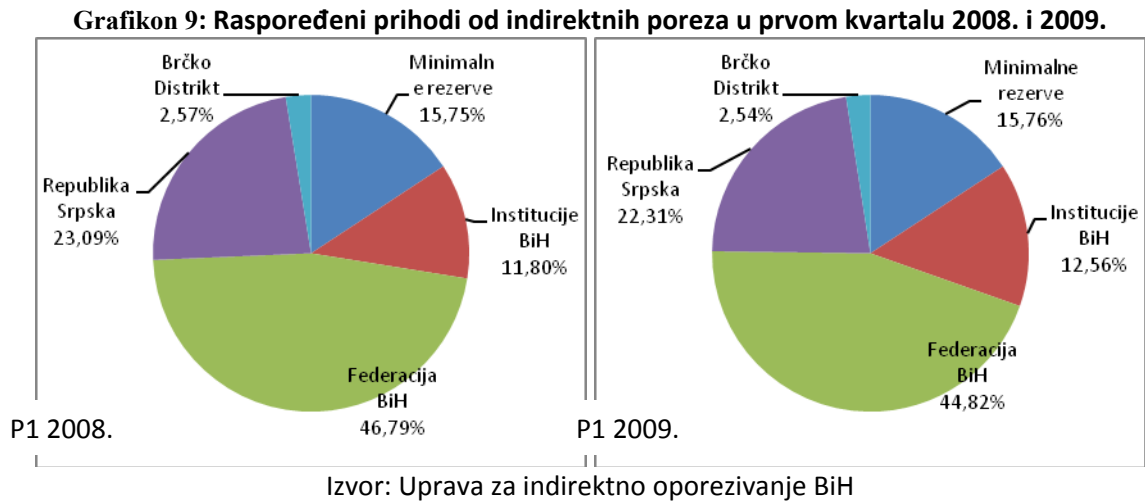

Izvor: UIO

Što se raspodjele sredstava sa Jedinstvenog računa UIO tiče, korisnicima je u prvom polugodištu 2009. godine raspoređeno 2,432 milijardi KM, a na osnovu novousvojene metodologije raspodjele sredstava sa JR UIO u skladu sa odlukom o privremenim koeficijentima iz juna prošle godine, o čemu je detaljnije pisano u prethodnim publikacijama. Ovaj iznos je manji u odnosu na iznos isplaćen korisnicima u istom razdoblju prethodne godine za 13%, u skladu sa kretanjima u prikupljanju indirektnih poreza. Na grafikonu dolje su je prikazana struktura raspodjele sredstava sa JR UIO u prvom polugodištu 2008. i 2009. godine. Svim korisnicima, osim Institucija BiH, su raspoređeni smanjeni iznosi pa je usljed toga i struktura sredstava nešto

¹⁷ Više o efektima harmonizacije putarina sa standardima EU u Biltenu OMA UO UIO br.48/49

drugačija. Nakon odvajanja sredstava za finansiranje rada Institucija BiH koja su za 8% veća nego u P1 2008. te sredstava za minimalne rezerve koja su za 13% manja od onih u P1 2008. raspoređena su sredstva ostalim korisnicima: Federaciji BiH, Republici Srpskoj te Brčko distriktu i to manja u odnosu na P1 2008. godine za 16,6%, 15,9% i 16,4%, respektivno.

Smanjeni prihodi, a samim tim i raspoređena sredstva korisnicima sa Jedininstvenog računa UIO daju dobar povod za ponavljanje značaja i potrebe za visokim stepenom pripravnosti i spremnosti odgovornih da se u komplikovanom ustrojstvu javnih finansija u BiH pronađu adekvatni načini reakcije na bilo kakve eventualne poremećaje ili prijetnje stabilnosti fiskalnog sistema, te u srednjem roku optimizira, smanji i racionalizuje javna potrošnja.

DIREKтни POREZI

Prema posljednjim dostupnim podacima za prvo polugodište 2009. godine, u oblasti direktnih poreza je u dvije entitetske uprave u BiH ukupno prikupljeno 2,44 milijarde KM što predstavlja povećanje od 6,3% u odnosu na isti period prethodne godine. Na prihode prikupljene u FBiH otpada 1,5 milijardi KM ili 62,5%, a na prihode prikupljene u RS otpada ostalih 913 miliona KM tj. 37,5%. Navedeni podaci su detaljno predstavljani u ispod priloženoj tabeli.

Tabela 5: Prihodi od direktnih poreza i doprinosa u P1 2008. i P1 2009. godine (u milionima KM)

	FBiH			RS		
	P1 2008.	P1 2009.	%	P1 2008.	P1 2009.	%
Doprinosi	1.067	1.118	4,8%	465	569	22,5%
PIO	592	632	6,8%	265	298	12,3%
Zdravstvo	418	434	3,8%	168	236	40,5%
Nezaposleni	57	52	-8,8%	11	12	10,1%
Dječija zaštita	-	-	-	20	23	10,4%
Zapošljavanje invalida	-	-	-	-	0,2	-
Direktni porezi	393	407	3,6%	370	344	-6,9%
Porez na platu	158	127	-19,6%	78	63	-20,1%
Porez na dobit	39	87	123,1%	78	90	15,8%
Porezi građana	54	48	-11,1%	34	26	-23,4%
Ostale takse, kazne i naknade	142	145	2,1%	180	165	-7,9%
Total	1.460	1.525	4,3%	834	913	9,44%

Izvor: Poreska Uprava RS i Porezna uprava FBiH

U Federaciji BiH prikupljeno je za 4,3% više prihoda od direktnih poreza i doprinosa u odnosu na P1 2008. godine. Taj rast je prvenstveno uzrokovan kompenzirajućim rastom prihoda od poreza na dobit, gdje evidentiran porast od 123,1%. Dok je iznos prikupljen od poreza na dobit, koji je više nego udvostručen u prvom polugodištu 2009. u odnosu na P1 2008. bio dovoljan za umjereni rast ukupnih prihoda od direktnih poreza, ostale stavke direktnih poreza ostvarile su negativan ili minimalan rast. Novi entitetski zakoni reformisanih poreza na platu i poreza građana su primarnim uzrokom negativnog rasta prihoda od ovih kategorija stopama -19,5% i -11,6% respektivno, jer se radi o još uvijek početnim fazama primjene novog zakonodavnog okvira. Prikupljeni doprinosi su u prvom polugodištu 2009. godine veći za 4,8% u odnosu na P1 2008. godine. Neznatni pad zaposlenosti zabilježen u prvom polugodištu zajedno sa rastom plata od 9,7% u odnosu na P1 2008. godine, uveliko je odredio kretanja u ovoj oblasti (više u poglavljima Zaposlenost i Plate).

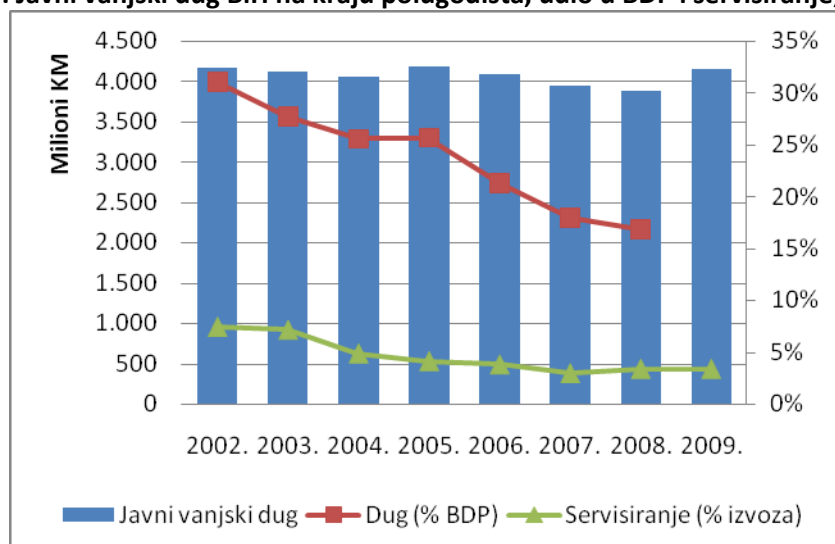
U Republici Srpskoj se također po istoj dinamici primjećuju efekti stupanja na snagu novih zakona u oblasti direktnog oporezivanja. Naime, slično kao u FBiH, prihodi od poreza na dobit su jedini zabilježili porast u odnosu na P1 2008. godine i to po relativno visokoj stopi od skoro 16%. Nedavno redormisani porezi, kao i ostali porezi, takse i naknade bilježe negativne stope rasta usljed čega je ukupan iznos prikupljen od direktnih poreza za 6,9% manji nego u istom periodu prethode godine. Ovakva kretanja prate blagi pad zaposlenosti u prvom kvartalu. Ipak, prihodi od doprinosa sa impresivnim rastom od preko 20% (najveći porast je u oblasti doprinosa za zdravstvo – čak 48,8%) su doprinijeli tome da ukupni prihodi od direktnih poreza i doprinosa prikupljeni u PU RS budu za oko 9% viši nego u P1 2008. godine, uz napomenu da navedena stopa prati stopu rasta plata u P1 2009 od 9,2%.

Više informacija o osnovnim karaktetistikama reformisanog entitetskog poreskog zakonodavstva može se naći u prethodnoj publikaciji. Potrebno je, međutim, istaći činjenicu da će usljed rastućeg značaja koji se pridaje fiskalnoj politici i javnim finansijama uopće u budućem periodu glavni fokus biti usmjeren na rad uprava koje se bave naplatom fiskalnih prihoda kao i na rad inspekcijskih organa, jer je to jedan od osnovnih načina postizanja konsolidacije fiskalne pozicije u BiH.

JAVNI VANJSKI DUG

Bosna i Hercegovina je, prema oficijelnim podacima, i na kraju prvog polugodišta 2009. godine relativno nisko zadužena zemlja sa aspekta stanja vanjske zaduženosti države – javni vanjski dug iznosi 4,14 milijardi KM ili. Ipak, poredeći ovo sa stanjem na kraju prvog polugodišta 2008. godine, vanjski dug se povećao za 9,1% prvenstveno uzrokovan povećanim zaduživanjem kod EBRD-a i Svjetske banke (po 3 procentna poena rasta duga) kao i Evropske Investicijske Banke (2 procentna poena rasta duga). Potrebno je naglasiti da će u kratkom roku nakon stupanja na snagu odredbi potpisanog stand-by aranžmana sa Međunarodnim monetarnim fondom slika vanjske zaduženosti BiH biti znatno pogoršna s obzirom da se radi o velikom iznosu aranžmana.

Grafikon 10: Javni vanjski dug BiH na kraju polugodišta, udio u BDP i servisiranje; 2002.-2009.

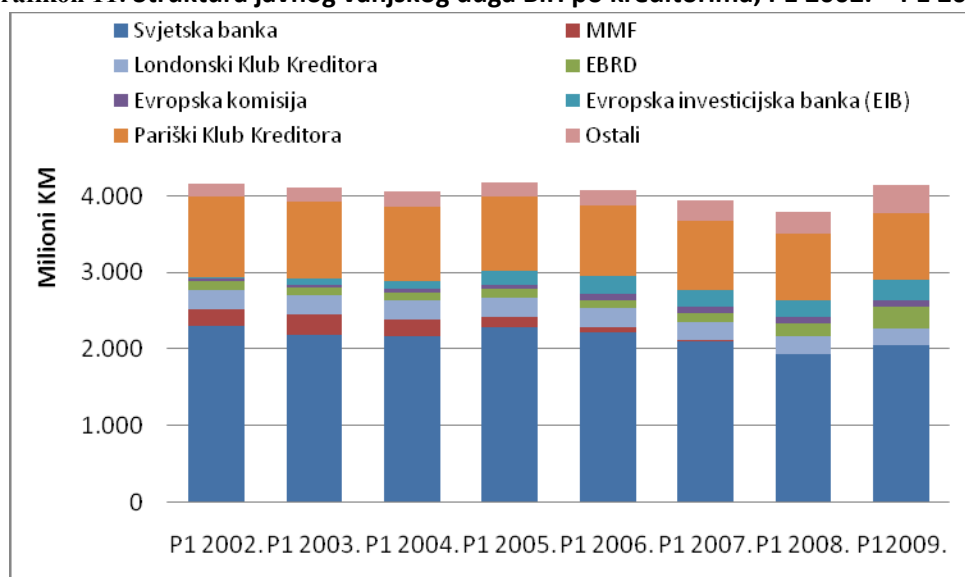

Izvor: Ministarstvo finansija i trezora BiH

U strukturi javnog vanjskog duga primat i dalje zauzimaju obaveze prema Svjetskoj banci na koje otpada 49,7% ukupnog vanjskog duga, a zabilježen je porast dugovanja od 5,8% ili oko 112 miliona KM. Najveće povećanje dugovanja zabilježeno je kod Evropske Investicijske Banke – dugovanje se povećalo za 114 miliona KM što predstavlja povećanje od 71% u odnosu na stanje na kraju P1 2008. Ukupno, na tri glavna evropska kreditora (EBRD, EIB, Evropska komisija) u strukturi javnog vanjskog duga otpada 15,2%, te se po značaju nalaze odmah iza Svjetske banke i Pariškog kluba (21% učešća). Naravno, očekuje se da će stupanjem na snagu stand-by aranžmana među najveće kreditore ući i MMF, obzirom da u trenutnim obavezama nema dugovanja prema ovoj organizaciji.

Pregled strukture javnog vanjskog duga dat je na slijedećem grafiku.

Grafikon 11: Struktura javnog vanjskog duga BiH po kreditorima, P1 2002. – P1 2009.

Izvor: Ministarstvo finansija i trezora BiH

U prvom polugodištu 2009. godine servisirano je ukupno 118,7 miliona KM obaveza dospjelih na ime javnog vanjskog duga što predstavlja 66% ostvarenja planiranog servisiranja u ovom razdoblju. Od navedenog iznosa, 73 miliona KM ili 61,6% se odnosi na servisiranje duga FBiH, 45 miliona KM ili 38,1% za dug RS te za dug Brčko distrikta i institucija BiH 0,7 i 0,25 miliona KM, respektivno.

Što se strukture servisiranja tiče, za otplatu glavnice je isplaćeno 54% sredstava dok je ostalih 46% isplaćeno na ime kamata, servisnih i ostalih troškova. Najviši iznos servisiranja ostvaren je prema Svjetskoj banci (49,5 miliona KM), Evropskoj banci za obnovu i razvoj (17,3 miliona KM) te Londonskom i Pariškom klubu (15 i 13 miliona KM).

KONSOLIDOVANO IZVRŠENJE SEKTORA OPĆE VLADE

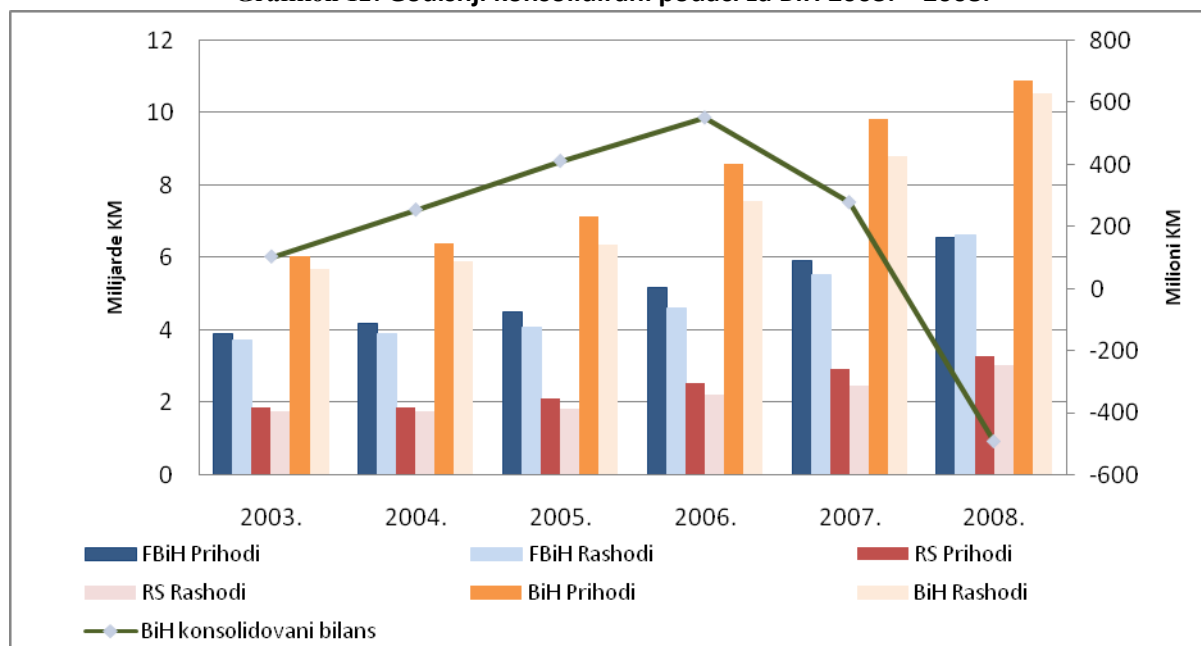
U turbulentnim uslovima kakvi vladaju u oblasti ekonomije, primarno u oblasti javnih finansija u BiH usljed, između ostalog, brojnih poremećaja uzrokovanih globalnom ekonomsko-finansijskom krizom te imajući u vidu svu kompleksnost, nejedinstvenost i neodređenost sistema fiskalnog izvještavanja u BiH, nezahvalno i teško bi bilo statistički pomiriti različite izvore informacija i analizirati bilo koje druge podatke osim onih sa striktno definiranom metodologijom. Upravo iz ovog razloga će se pažnja usmjeriti na podacima o konsolidovanom izvršenju sektora opće vlade za 2008. godinu.

Uslovi dogovoreni u stand-by aranžmanu sa MMF-om podrazumijevaju rapidne i učestale izmjene u fiskalnoj sferi (rebalansi budžeta centralnih i lokalnih nivoa vlasti) kako bi se isti ostvarili, pa bi u budućnosti posebnu pažnju trebalo usmjeriti na rebalansirane budžete i njihovo izvršene, u kontekstu najavljene restriktivnosti fiskalne politike u 2009. godini.

Prema podacima Centralne banke BiH, konsolidovana BiH je u 2008. godini ostvarila deficit od čak 493 miliona KM ili 2% BDP-a iz 2008. godine¹⁸, pretežno uzrokovan manjkom u konsolidovanoj FBiH od 465 miliona KM te RS od 60 miliona KM. Institucije BiH i Brčko Distrikt bilježe blage suficite od 33 miliona KM i 7 miliona KM, respektivno. Pažnju treba skrenuti na podatak da je u 2007. godini konsolidovana BiH imala suficit od 278 miliona KM, što pad u 2008. godini čini još frapantnijim.

Na donjem grafikonu je dat pregled prihoda i rashoda konsolidovanih BiH, FBiH i RS te prikazan ostvareni suficit odnosno deficit na nivou konsolidirane BiH u posljednjih šest godina.

Grafikon 12: Godišnji konsolidirani podaci za BiH 2003. – 2008.

Izvor: Centralna banka BiH

U strukturi prihoda konsolidovane BiH u 2008. godini najveće učešće imaju porezni prihodi i to porezi na robe, usluge i međunarodnu trgovinu (46%) te doprinosi za socijalno (32,7%). Što se strukture rashoda tiče, uvjetovano u velikoj mjeri entitetskim politikama, najveće učešće imaju socijalna davanja koja su u 2008.

¹⁸ Preliminarni podaci o BDP-u u 2008. godini (proizvodni pristup)

godini u odnosu na prethodnu rasli po stopi od 29,5% pa njihovo učešće iznosi 36,9% što predstavlja povećanje od 2,7 procentnih poena u odnosu na 2007. godinu.

Uzroke visokog deficita konsolidovanih entitetskih budžeta treba tražiti u činjenici da su u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu ukupni rashodi rasli 19,8%, dok su ukupni prihodi ostvarili rast od 10,9%. Navedenom treba dodati i to da je na svim nivoima zabilježeno povećanje: (1) kompenzacija zaposlenih i to u FBiH 16,4%, RS 35,1% te institucijama BiH 11,2%; (2) socijalnih davanja i to u FBiH 30,3% te RS 26,2% te (3) rashoda za korištenje roba i usluga od 10,9%.

U strukturi rashoda konsolidovanih entiteta najveću stavku čine socijalna davanja, tako da u FBiH ona čine 41%, a u RS 38% ukupnih rashoda. Zabrinjavajuća je činjenica da oni i dalje nastavljaju gorepomenutu tendenciju rasta, zbog čega je u prvom polugodištu 2009. godine najavljena i u toku revizija socijalnih davanja u oba entiteta.

Struktura prihoda konsolidovanih entiteta je poznata, prihodi od poreza na robu, usluge i međunarodnu trgovinu (prvenstveno indirektni porezi – PDV i carine) čine 42% u prihoda oba entiteta, dok prihodi od direktnih poreza čine 51% prihoda. O pogubnosti visoke osjetljivosti javnih prihoda na kretanja u vanjskotrgovinskoj sferi pisano je ranije, ali se mora istaći potreba ka iznalaženju održivijeg i manje rizičnog rješenja u budućnosti.

Okosnicu fiskalne politike u narednom periodu činit će smjernice dogovorene u stand-by aranžmanu MMF-a – restriktivnija i više kontrolisana fiskalna politika te smanjena javna potrošnja čije će provođenje u komplikovanim socio-ekonomskim okolnostima u BiH biti ogroman, najblaže rečeno, izazov.

III CIJENE, MONETARNI I FINANSIJSKI SEKTOR

Cijene

- *Inflacija u BiH u prvoj polovini 2009. godine iznosila 0,3%. Smanjenje cijena u BiH determinisano prvenstveno stabilnim cijena žitarica i nafte na svjetskom tržištu.*

Stabilizacija cijena u BiH nastavljena je i u drugom kvartalu 2009. godine. Inflacija u BiH u P1 2009. godine mjerena CPI (Consumer Price Index) je iznosila 0,3% dok je u K2 zabilježena deflacija od 1% g/g. Najveći doprinos pomenutoj stopi inflacije su imale kategorije transporta, hrane i stanovanja i energenata koje zajedno utiču preko 50% na kretanje cijena u BiH. Kako je BiH zavisna od kretanja cijena na globalnom tržištu tako je stabilizacija cijena nafte uticala na smanjenje cijena u BiH. Cijena nafte na svjetskom tržištu u junu 2009. godine je iznosila 69,1¹⁹ \$/barel, što je za 47% manje u odnosu na jun 2008. godine. Svjetske cijene hrane su takođe imale negativnu stopu promjene u junu u odnosu na prethodnu godinu (20%²⁰).

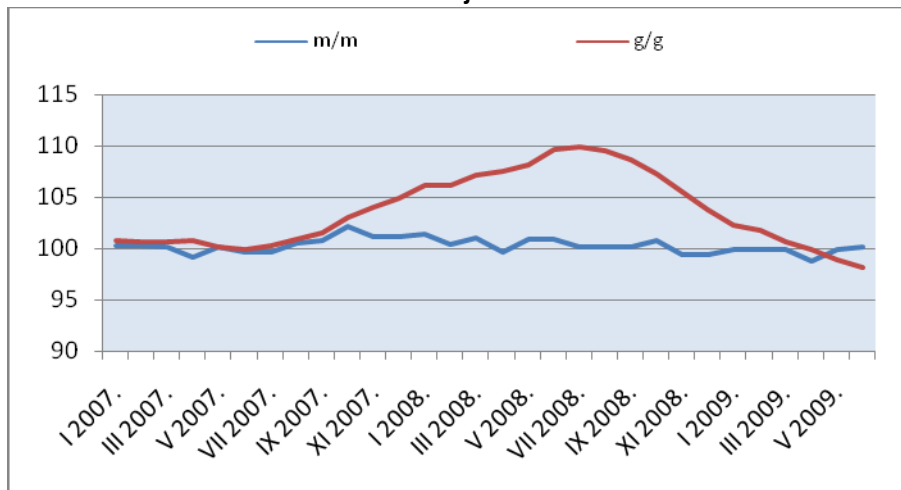
Kategorija **hrane i bezalkoholnih pića** kao najveća kategorija u strukturi CPI u P1 2009. je zabilježila rast cijena od 1,4% što je znatno sporiji rast cijena ove kategorije (u P1 2008. godini je iznosio 12,9%) dok je u K2 2009. zabilježena deflacija cijena (0,6% g/g). U okviru ove kategorije osjetno je smanjena cijena brašna (5% u P1 2009.). Time je smanjenje cijena ovog proizvoda podstaklo pad cijena hljeba i peciva te tjestenine. Cijene masnoća i ulja su smanjene u P1 2009. godine za 11% kao i cijene mlijeka, sira i jaja (1,5%).

Slična kretanja kao i u prethodnoj kategoriji su zabilježena u području **transporta** gdje su cijene u prvom polugodištu posmatrane godine smanjene za 11,7% g/g a glavni doprinos je bio kroz smanjenje cijena naftnih derivata – benzina (24% g/g), koji imaju izuzetno visok ponder u ovoj kategoriji (48%).

U kategoriji **stanovanje i energenti** cijene su porasle za oko 5,6% u P1 2009. Podkategorija lož goriva je zabilježila najznačajnije smanjenje cijena od 35% g/g u posmatranom periodu. Električna energija te gas kao bitni elementi ove kategorije nisu zabilježili značajne promjene cijena i trenutno ne postoje naznake za njihovo poskupljenje do kraja 2009. godine (izuzev sezonskih izmjena cijena).

Jedina kategorija koja bilježi višegodišnje smanjenje cijena je kategorija **odjeće i obuće** (3,7% g/g). Sve ostale kategorije su uglavnom imale gotovo isti trend kretanja cijena kao i u K1 2009. godine.

Grafikon 13: Kretanje CPI indeksa u BiH

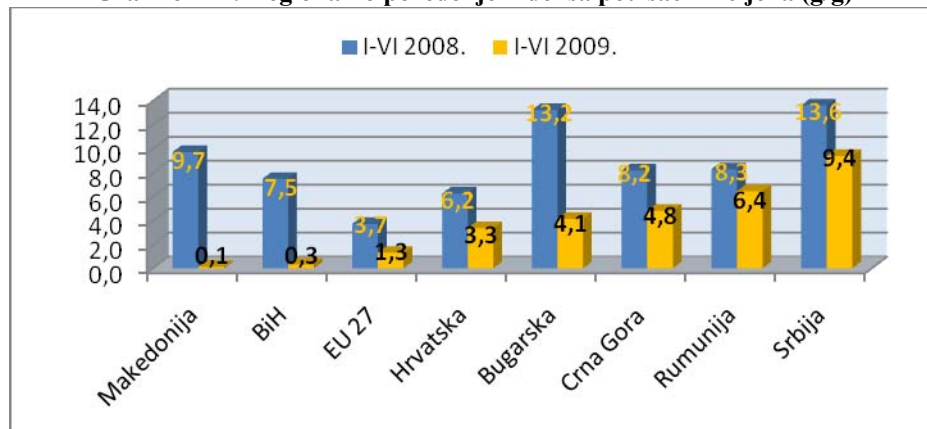
Izvor: Agencija za statistiku BiH

¹⁹ Izvor: IMF database.

²⁰ Izvor: IMF database.

Stabilizacija cijena u P1 2009. godine je primjetna i u zemljama u regiji (grafikon ispod). Pri poređenju nivoa cijena u BiH sa odabranim zemljama vidno je da je BiH zemlja sa gotovo najmanjom stopom inflacije u prvoj polovini 2009. godine (izuzev Makedonije).

Grafikon 14: Regionalno poređenje indeksa potražaka cijena (g/g)

Izvor: Zavodi za statistiku zemalja u regiji, Evropska Centralna banka, Eurostat

Razvoj monetarnog sektora u BiH

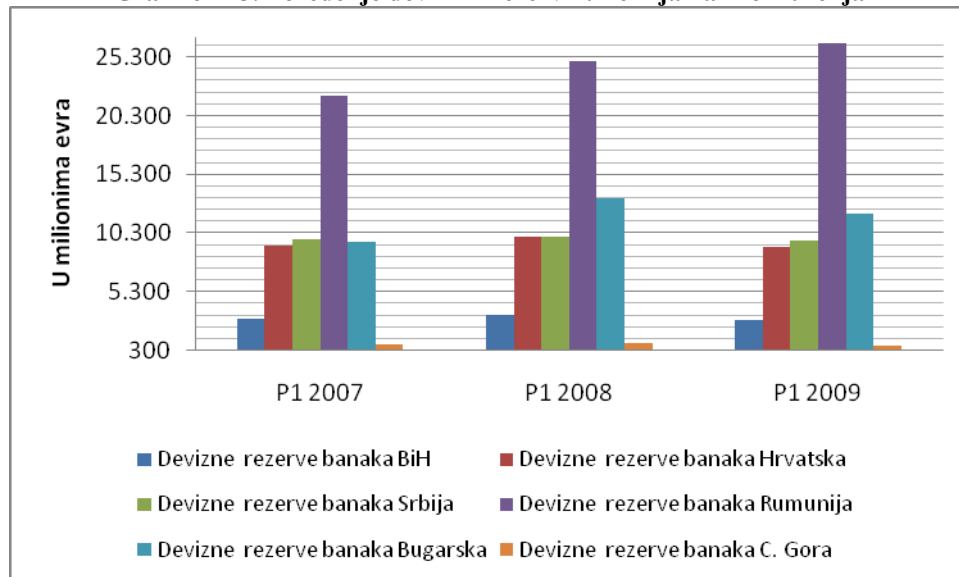
Devizne rezerve Centralne banke BiH nastavile su da opadaju i tokom drugog tromjesečja 2009. godine, tako da je ukupna vrijednost deviznih rezervi na kraju prvog polugodišta 2009. godine iznosila skoro 5,7 milijardi KM. U poređenju sa istim periodom prethodne godine zabilježeno je smanjenje od skoro 13% ili 843,6 miliona KM, a u poređenju sa krajem prethodne godine smanjenje od 608,7 miliona KM ili 9,7%. Ako se posmatraju devizne rezerve na kvartalnom nivou, tokom drugog tromjesečja 2009. godine došlo je do smanjenja od 6,1% u odnosu na prvo tromjesečje (K2/K1 2009. godine), što je velikim dijelom uticalo na ukupno smanjenje tokom prvih pola godine. Najveće mjesečno smanjenje desilo se tokom mjeseca maja, kada je zabilježena negativna stopa rasta (m/m) od 3,3%. Navedeni kontinuirani negativni rast deviznih rezervi rezultat je, prije svega, uticaja velike ekonomske krize na spoljnotrgovinsku razmjenu i smanjenja ekonomske aktivnosti države.

Devizne rezerve plasirane su najvećim dijelom u vidu depozita kod stranih banaka u iznosu od 4,3 milijarde KM. Učešće ove kategorije od 75,6% u ukupnim deviznim rezervama rezultiralo je da smanjenje od 13% najvećim dijelom i utiče na smanjenje ukupnih deviznih rezervi. Kada se posmatraju mjesečne stope rasta depozita kod inostranih banaka, evidentira se rast tokom perioda juni/maj od 5,5%. Investicije u hartije od vijednosti na kraju prvog polugodišta su iznosile manje od 1,2 milijarde KM, što predstavlja smanjenje od čak 22% u odnosu na isti period prethodne godine. Međutim, posmatrano po kvartalima evidentira se kontinuirano opadanje ove kategorije čak od kraja prethodne godine, ali znatno sporije u K1 i K2 ove godine (tokom K4/K3 2008. godine kvartalna stopa rasta je iznosila čak -14,8%, a u periodu K2/K1 2009. godine - 5,4%). Međutim, ako se posmatraju mjesečne stope rasta, tokom juna mjeseca evidentira se do sada najveća stopa kojom ova kategorija opada (-18,6 m/m), iako je prethodnih mjeseci dolazilo i do rasta. Početkom godine, odnosno u martu mjesecu se pojavila i nova kategorija u okviru ukupnih deviznih rezrevi - zlato²¹.

²¹ Na osnovu Ugovora o preuzimanju i konvertovanju zlata, zaključenog između CBBiH i Ministarstva finansija i trezora BiH, CBBiH je krajem prvog kvartala preuzela monetarno zlato, koje je nabavljeno novčanim sredstvima po osnovu sukcesije imovine bivše SFRJ.

Inače, učešće ove kategorije je beznačajno malo, oko 1%. Devizne rezerve Centralne banke BiH, uprkos svom smanjenju još uvijek pokrivaju rezervni novac sa 111,7%²².

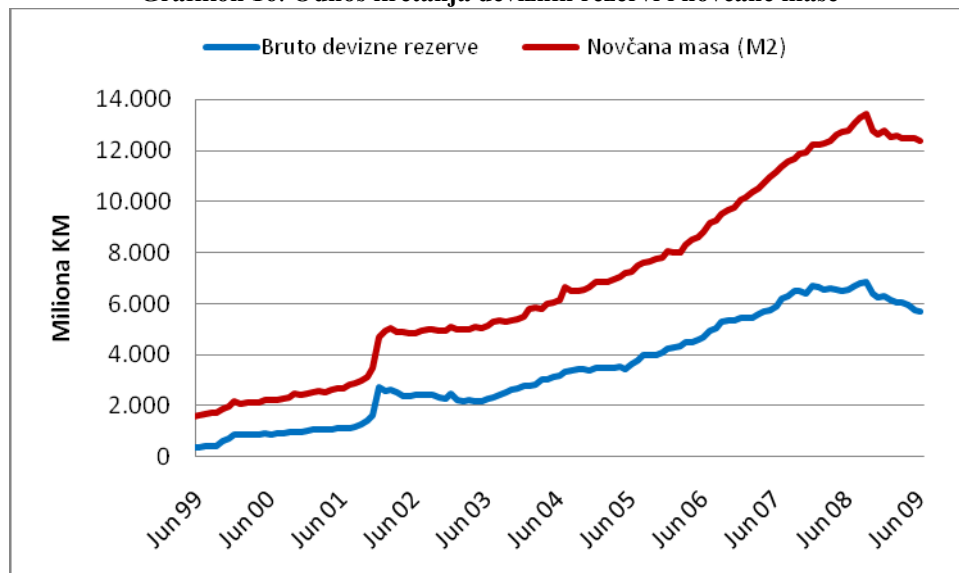
Grafikon 15: Poređenje deviznih rezervi u zemljama iz okruženja

Izvor: Centralna banka Bosne i Hercegovine, Centralne banke zemalja iz okruženja

Ovakvo kretanje (opadanje) deviznih rezervi dovelo je i do opadanja najšireg novčanog agregata **novca u širem smislu (M2)**²³ (Grafikon 16). Ukupan iznos M2 na kraju prvih šest mjeseci je dostigao nivo od 12,4 milijarde KM, što je za oko 3% manje i u odnosu na isti period prethodne godine (ili 411,8 miliona KM manje), ali i u odnosu na kraj godine (ili 394,3 miliona KM manje). Posmatrajući mjesečni rast ovog agregata, može se reći da je bio prilično ujednačen, bez nekih većih oscilacija, i da je uglavnom bio negativan. Od kada postoji CBBiH, i podaci o ovom agregatu, ovo je do sada najniža stopa koja je zabilježena.

Grafikon 16: Odnos kretanja deviznih rezervi i novčane mase

Izvor: Centralna banka Bosne i Hercegovine

²² U uslovima „Currency board“ aranžmana zahtjevani minimum pokrivenosti rezervnog novca deviznim rezervama iznosi 100%.

²³ M2- (novac u širem smislu) se sastoji od transakcijskog novca (M1) i kvazi novca (QM).

Uprkos velikom smanjenju deviznih rezervi, novačana masa se nije smanjila u istom omjeru, zbog kretanja **rezervnog novca (monetarne baze- M0)**²⁴ i novčanog multiplikatora²⁵.

Rezervni novac nastavlja negativni trend rasta, započet u drugoj polovini prethodne godine. Na kraju prvog polugodišta 2009. godine ukupan iznos rezervnog novca je iznosio 5,1 milijardi KM, što predstavlja smanjenje u odnosu na kraj prethodne godine od 10,2% i smanjenje od čak 15,1% u odnosu na prvo polugodište prethodne godine. Međutim, ukoliko se posmatra ovaj agregat po kvartalima, može se primjetiti da je tokom drugog kvartala došlo i do blagog porasta od 3 procentna poena.

Na promjene rezervnog (primarnog) novca u ovom periodu najviše uticaja su imale promjene u obaveznom rezervama banaka, kao i smanjenje depozita banaka kod monetarnih vlasti, kao najznačajnija kategorija rezervnog novca (učešće ove kategorije je oko 55%). Ovakvo negativno kretanje rezervnog novca, pored opadanja deviznih rezervi i novčanog multiplikatora, velikim dijelom je dovelo do negativnog rasta novčane mase.

U isto vrijeme novčani multiplikator se nije bitnije mijenjao tokom prvih pola godine, njegov rast je na mjesečnom nivou imao oscilacija, ali posmatrano u dužoj vremenskoj seriji bilježi se njegov blagi rast ili čak stagnacija rasta. Novčani multiplikator (m) monetarnog agregata M2 na kraju juna mjeseca 2009. godine je iznosi 2,417. Na ovakvo kretanje novčanog multiplikatora uticale su promjene u ukupnom iznosu obaveznih rezervi (smanjenje), kao i promjena njihove stope početkom godine i sredinom drugog tromjesečja, kao i smanjenje udjela rezervi u ukupnim depozitima komercijalnih banaka u odnosu na isti period prethodne godine- jer su ukupne rezerve rasle sporije od depozita. Takođe, na kretanje novčanog multiplikatora uticale su i promjene koeficijenta sklonosti držanja gotovine (**cr**- odnos između gotovog i depozitnog novca). Ovaj koeficijent bilježi značajne oscilacije iz mjeseca u mjesec. A on jasno pokazuje kako se udio gotovine u ukupnim depozitima smanjuje, i on ujedno predstavlja i pokazatelj sigurnosti u bankarski sistem.

Transakcijski novac ili novac u užem smislu (M1)²⁶ na kraju juna mjeseca je dostigao nivo od 5,6 milijardi KM, što je za 462,2 miliona KM manje u odnosu na isti period prethodne godine. Ovaj novčani agregat smanjenje bilježi od kraja prethodne godine i na kraju K2 2009. godine godišnjemasmanjenje M1 iznosi 7,1% g/g. Međutim, ako se uporedi po kvartalima, tokom K2 je došlo i do rasta od skoro 8%, čemu su doprinos dale i pozitivne mjesečne stope rasta.

Do negativne stope rasta (-8,6% g/g) na kraju posmatranog perioda, odnosno smanjenja transakcijskog novca najvećim dijelom je došlo uslijed kretanja depozita po viđenju u domaćoj valuti- kao vodeće komponente M1, koji od K3 prethodne godine bilježe negativan rast. Ali u zadnja dva mjeseca prvog polugodišta bilježe pozitivnu stopu rasta, što je dovelo i do rasta tokom drugog kvartala, koji se odrazio i na ukupno kretanje M1. Druga komponenta M1, odnosno, gotovina izvan banaka početkom 2009. godine počinje da bilježi negativu stopu rasta, ali mnogo manju nego depoziti (na kraju perioda -4,2% g/g). Čak i kod ove kategorije bilježi se i blagi rast tokom drugog kvartala u odnosu na prvi kvartal 2009. godine.

Sa druge strane štedna kategorija novčane mase, **kvazi novac (QM)**²⁷ od početka godine bilježi nešto sporiji rast u odnosu na isti period prethodne godine. Tako da na kraju posmatranog perioda on dostiže nivo od skoro 6,8 milijardi KM, što predstavlja rast od svega 0,2% u odnosu na isti period prethodne godine.

²⁴ M0- (rezervni novac ili monetarna baza) se sastoji od gotovine izvan monetarnih vlasti, depozita banaka kod monetarnih vlasti i ostalih depozita kod monetarnih vlasti.

²⁵ Novčani (monetarni multiplikator-m) predstavlja koeficijent koji pokazuje koliko se mijenja novčana masa shodno određenoj promjeni u monetarnoj bazi.

²⁶ M1- (transakcioni novac) se sastoji od gotovine izvan banaka i depozita po viđenju u domaćoj valuti.

²⁷ QM- (kvazi novac) se sastoji od depozita po viđenju u stranoj valuti i štednih i oročenih depozita u domaćoj i stranoj valuti.

Na ovakvo kretanje najviše uticaja su imali depoziti po viđenju u stranoj valuti, čija je prosječna godišnja, ali i prosječna mjesečna stopa rasta tokom prvih šest mjeseci bila negativana. Oročeni i štedni depoziti u stranoj valuti, kao kategorija QM sa najvećim učešćem, od početka godine prate trend sporijeg rasta, kako na mjesečnom, tako i na godišnjem nivou. Oročeni i štedni depoziti u domaćoj valuti, kao treća kategorija, tokom zadnja dva mjeseca posmatranog perioda bilježe negativnu stopu rasta, koja se odrazila i na ukupan godišnji rast, kako ove kategorije, tako i kvazi novca uopšte.

Na kraju prvih šest mjeseci 2009. godine ukupna sredstva za održavanje **obavezne rezerve** su se smanjila za 887 miliona KM ili za 24,3% u odnosu na isti period prethodne godine.

Kao mjera zaštite od negativnih efekata svjetske finansijske krize, obezbjeđivanja dodatne likvidnosti komercijalnih banaka i stimulisanja banaka na veće kreditne aktivnosti u zemlji i podsticaja jačanja privrednih aktivnosti CBBiH je 18. decembra 2008. godine donijela odluku o primjeni diferenciranih stopa obavezne rezerve, koja je stupila na snagu od 1. januara 2009. godine. Ovom odlukom stopa obavezne rezerve na depozite oročene do jedne godine ostala je nepromijenjena, dakle 14%, dok je stopa obavezne rezerve na depozite koji su oročeni na period duži od jedne godine smanjena na 10%. A od 1. maja 2009. godine na snazi je odluka o promjeni stope obavezne rezerve na depozite i pozajmljena sredstva sa rokom dospeljeća preko jedne godine sa 10% na 7%, tako da prosječna stopa obavezne rezerve od tog datuma iznosi 10%.

Uprkos smanjenju stope obavezne rezerve, a tim i ukupnih sredstava po ovom osnovu, komercijalne banke nisu imale problema sa zadovoljavanjem stope obavezne rezerve jer one u prosijeku drže više sredstava kod Centralne banke, od onog koji je zakonom propisan (čak 72%). Višak sredstava po osnovu OR koji banke drže kod CBBiH se ponovo počeo povećavati sa početkom ove godine i nakon prvih šest mjeseci dostiže nivo od 1,2 milijarde KM. Na kraju posmatranog perioda višak sredstava po osnovu OR bilježi godišnji rast od čak 114,3%. Prosječna godišnja stopa po kojoj komercijalne banke drže sredstva po osnovu obavezne rezerve kod CBBiH u odnosu na depozitnu bazu tokom K2 2009. godine ostala je nepromijenjena u odnosu na kraj prethodne godine, dakle 18%.

Bankarski sektor u BiH

Pad vrijednosti prometa unutrašnje trgovine, smanjenje vanjskotrgovinske razmjene, smanjenje industrijske proizvodnje, kao i povećanje nezaposlenosti (u odnosu na kraj prošle godine) imali su negativan utjecaj na bankarski sektor BiH. Prva polovina 2009. godine bilježi smanjenje depozita, kao i značajno usporavanje rasta plasmana domaćim institucionalnim sektorima.

Negativan rast depozita stanovništva i depozita opće vlade²⁸ na godišnjem nivou, kao i usporavanje rasta depozita nefinancijskih poduzeća²⁹ doveli su da ukupni depoziti na godišnjem nivou i dalje bilježe negativan rast u 2009. godini. Na kraju prvog polugodišta 2009. godine ukupni depoziti iznosili su 11,68 mlrd. KM što predstavlja smanjenje u odnosu na isti period 2008. godine za 6,5%.

Depoziti stanovništva koji čine 45% ukupnih depozita, na kraju lipnja 2009. godine iznosili su 5,26 mlrd. KM i manji su u odnosu na isti period prethodne godine za 5,5%. U odnosu na kraj 2008. godine ovi depoziti bilježe rast od 1%.

Depoziti nefinancijskih poduzeća koji predstavljaju 31,5% ukupnih depozita, na godišnjem nivou i dalje imaju pozitivan, ali ipak usporen trend rasta. Na kraju šestog mjeseca 2009. godine depoziti nefinancijskih poduzeća iznosili su 3,68 mlrd. KM i rasli su stopom od 3,3% g/g. Za razliku od depozita stanovništva koji u

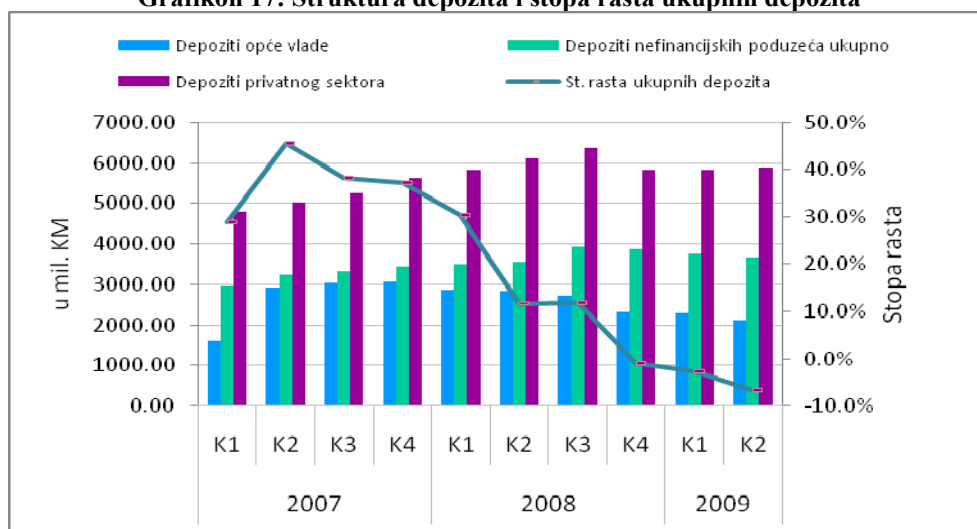
²⁸ Opća vlada obuhvaća sve razine vlasti (državnu vladu, vlade entiteta+BD, vlade kantona, vlade općina i fondove socijalne zaštite).

²⁹ Prema CB BiH nefinancijska poduzeća obuhvaćaju nefinancijska javna poduzeća, privatna poduzeća i udruženja i neprofitne organizacije.

odnosu na kraj 2008. godine bilježe rast, depoziti nefinancijskih poduzeća bilježe pad od 4,71%, što je i za očekivati s obzirom na usporavanje cjelokupne ekonomske aktivnosti kako u svijetu tako i u BiH.

Visina iznosa depozita opće vlade prati jednak trend od polovine prošle godine, odnosno konstantno smanjenje. Krajem šestog mjeseca ovi depoziti iznosili su 2,11 mlrd. KM što predstavlja smanjenje u odnosu na isti period 2008. godine od 25,3%.

Grafikon 17: Struktura depozita i stopa rasta ukupnih depozita

Izvor: Centralna banka BiH

Godišnja stopa rasta ukupnih kredita i dalje je pozitivne vrijednosti. Međutim, kako je prethodnih godina kreditiranje bh. institucionalnih sektora bilo u ekspanziji, adekvatniji pokazatelj kreditiranja domaćih sektora jeste rast u odnosu na kraj 2008. godine, odnosno smanjenje. Ukupni krediti u prvih šest mjeseci 2009. godine manji su u odnosu na kraj prošle godine za 0,36%, dok su u odnosu na isti period prošle godine veći za 5,55%. Do usporavanja rasta ukupnih kredita došlo je zbog usporenog rasta na godišnjem nivou kredita nefinancijskim poduzećima i kredita stanovništvu, koji zajedno čine 96,15% ukupno plasiranih kredita. Upoređujući rast kredita ovih sektora s krajem godine, stope rasta poprimaju negativne vrijednosti.

Kreditni dati nefinancijskim poduzećima na kraju lipnja 2009. godine iznosili su 7,41 mlrd. KM. U odnosu na kraj godine manji su za 0,25%, dok su u uporedbi s istim periodom prošle godine veći za 7,4%.

Dok je u istom periodu prošle godine stopa rasta kredita datih stanovništvu iznosila 26,9% g/g, krajem prvog polugodišta 2009. godine ta je stopa iznosila svega 1,9% g/g. Upoređujući rast s krajem 2008. godine evidentno je smanjenje kredita plasiranih stanovništvu od 2,51%.

Ukupni plasmani³⁰ nefinancijskim poduzećima iznosili su 7,78 mlrd. KM. Sektorska struktura plasmana nefinancijskim poduzećima nije se bitnije promijenila u odnosu na prethodne periode. Plasmani sektoru uslužnih djelatnosti³¹ učestvuju u ukupnim plasmanima nefinancijskim poduzećima sa 56,6% i stopa rasta ovih plasmana u odnosu na isti period prošle godine je 11,62%. Međutim, plasmani sektoru trgovine koji predstavljaju više od polovine ukupnih plasmana sektoru uslužnih djelatnosti rasli su negativnom stopom kako na godišnjem nivou, tako u i odnosu na kraj godine, što je i za očekivat s obzirom na pad vrijednosti prometa unutrašnje trgovine i spoljnotrgovinske razmjene.

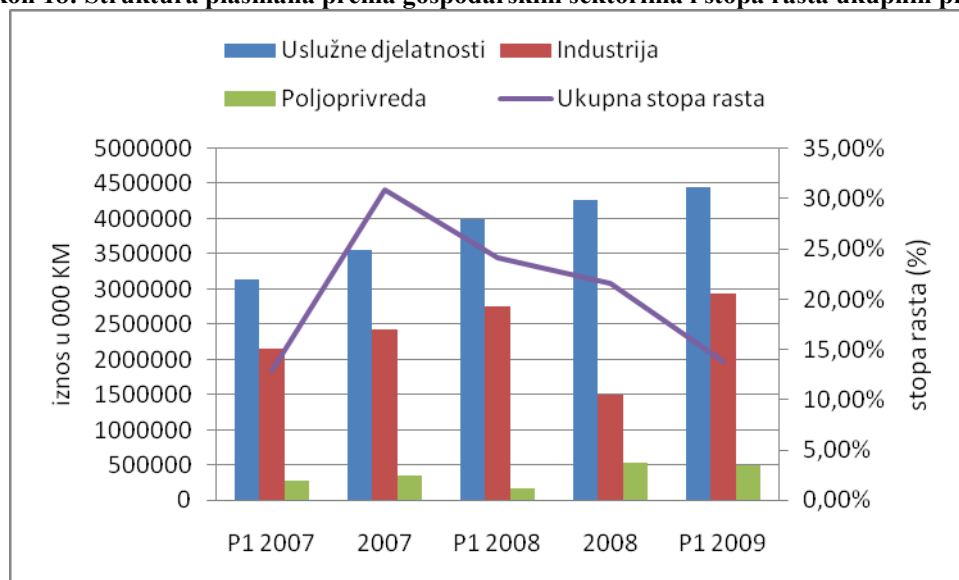
³⁰ Kategorija ukupnih plasmana je širi pojam od ukupnih kredita jer obuhvaća pored ukupnih kredita i sve ostale plasmane, kao što su oročena sredstva kod ino banaka, plasmani drugim bankama, vrijednosnice, investicije u nekonsolidirana poduzeća, kamate i naknade, avanse i odgođeno plaćanje.

³¹ Sektor uslužnih djelatnosti obuhvaća trgovinu, usluge i turizam, transport i telekomunikacije, trgovinu nekretninama, administraciju i javne usluge.

Plasmani sektoru industrijske proizvodnje i građevinarstva čine³² 37,2% ukupnih plasmana nefinancijskim poduzećima. U drugoj polovini prošle godine plasmani ovom sektoru drastično su pali, tako da je stopa rasta na godišnjem nivou u 2008. godini iznosila -38,32%. Do kraja 6. mjeseca 2009. godine ovi plasmani su se gotovo udvostručili u odnosu na kraj 2008. godine i dosegli razinu od 2,93 mlrd. KM.

Plasmani sektoru poljoprivrede ostvarili su rast od 200%, ali kako ovi plasmani u ukupnim plasmanima nefinancijskim poduzećima imaju malen udio, doprinos rastu ukupnim plasmanima izuzetno je skroman i iznosi 4,7%.

Grafikon 18: Struktura plasmana prema gospodarskim sektorima i stopa rasta ukupnih plasmana

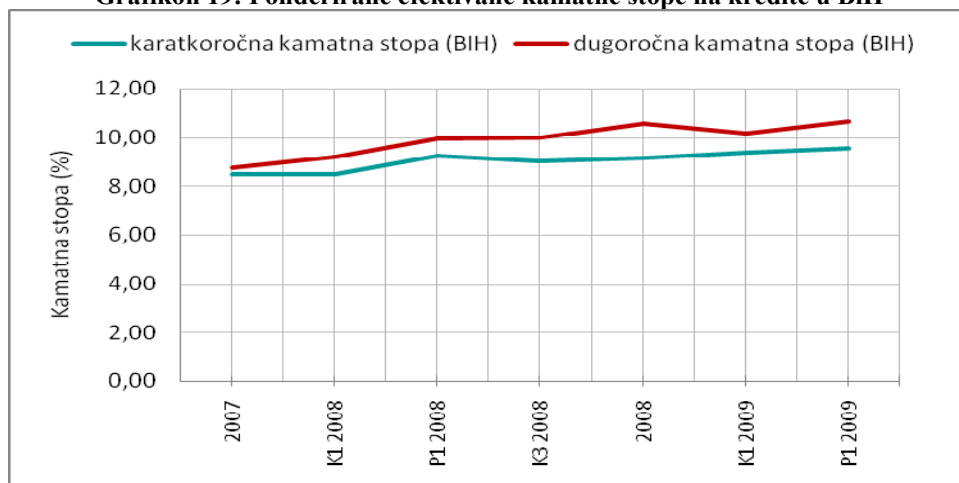
Izvor: Entitetske agencije za bankarstvo

Ukupna ponderirana efektivna kamatna stopa (EKS) na plasirane kredite u BiH³³ krajem šestog mjeseca 2009. godine iznosila je 9,89% i veća je u odnosu na isti period prošle godine za 0,42 postotna poena. U odnosu na kraj 2008. godine zabilježila je rast od 0,26 postotnih poena. Najveći rast u odnosu na isti period prošle godine je kod EKS na dugoročne kredite u BiH (0,69 postotna poena) koja je krajem šestog mjeseca iznosila 10,64%. Ponderirana EKS na kratkoročne kredite zabilježila je povećanje od 0,29 postotnih poena u odnosu na isti period prošle godine i iznosi 9,55%.

³² Sektor industrije i građevinarstva obuhvaća rudarstvo, energetiku, građevinarstvo, industriju i ostalo.

³³ Ukupna ponderirana efektivna kamatna stopa na plasirane kredite za cijelu BiH (kao i kratkoročna i dugoročna EKS za BiH) dobivena je ponderiranjem ukupne efektivne kamatne stope na kredite za RS i ukupne efektivne kamatne stope na kredite u FBiH. Kao ponderi su korišteni učešća ukupnih plasmana u FBiH i ukupnih plasmana u RS u ukupnim plasmanima u BiH. Podaci o iznosu plasmana i kamatnih stopa po entitetima dobiveni su od entitetskih agencija za bankarstvo.

Grafikon 19: Ponderirane efektivane kamatne stope na kredite u BiH

Izvor: Entitetske agencije za bankarstvo

Ukupna ponderirana efektivna kamatna stopa na depozite³⁴ u BiH krajem šestog mjeseca 2009. godine iznosila je 2,83% i manja je u odnosu na isti period prošle godine 1,56 postotnih poena, a u odnosu na kraj godine 1,20 pp. Pasivne kamatne stope imaju trend smanjenja u odnosu na prošlu godinu, s tim da je smanjenje manje u RS nego u FBiH. Mogući razlog ovakvog trenda kamatnih stopa na depozite je višak sredstava za plasiranje do kojeg je došlo zbog smanjenja ukupnih kredita od kraja 2008. godine, odnosno ukupnih dugoročnih kredita koji u ukupnim kreditima učestvuju sa oko 60%. Budući da se inozemna pasiva, odnosno zaduživanje bh. banaka konstantno povećava, a plasiranje smanjuje, moguće je da bh. bankari nemaju potrebu za stimuliranje domaće štednje jer na taj način plaćaju duplu kamatu na posuđena sredstva (na posuđena inozemna sredstva i na depozite domaćih institucionalnih sektora). Ovo dovodi do zaključka da je posuđivanje sredstava za plasiranje jeftinije u inozemstvu nego u BiH. Međutim, i pored ovoga cijena kapitala je i dalje na takvoj razini koja ne omogućava smanjenje kamatnih stopa na kredite.

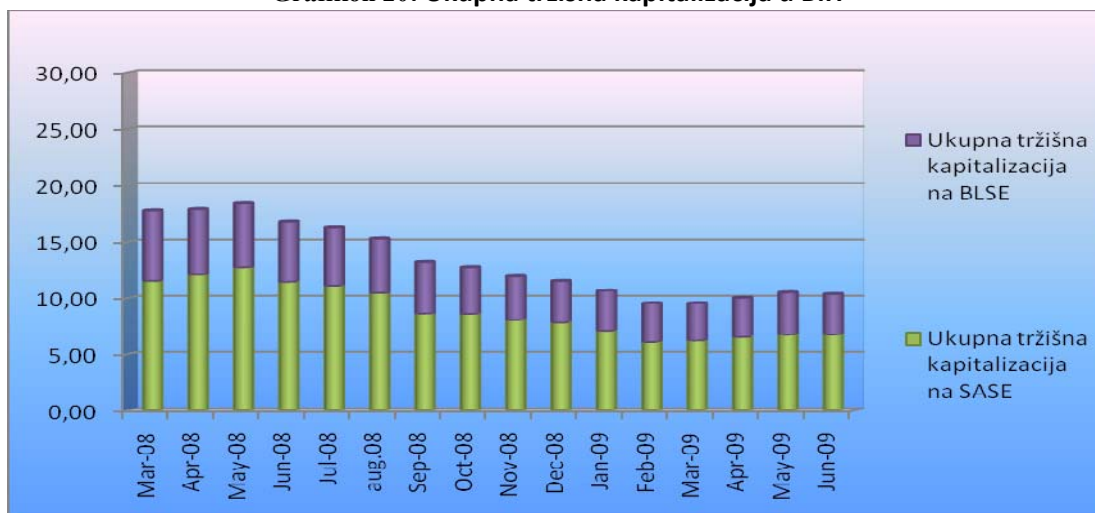
Tržište kapitala

Ukupna tržišna kapitalizacija³⁵ Sarajevske i Banjalučke berze (SASE i BLSE) iznosila je na dan 30.juna 2009. godine 10,34 milijardi KM što predstavlja smanjenje od 38,31% u poređenju sa istim periodom u 2008. godini, ili smanjenje od 10% u odnosu na kraj 2008. god.

³⁴ Ukupna ponderirana efektivna kamatna stopa na depozite u BiH dobivena je ponderiranjem ukupne efektivne kamatne stope na depozite u RS i iste u FBiH. Kao ponderi su korišteni udjeli depozita u RS i FBiH u ukupnim depozitima u BiH. Podaci o iznosu depozita i kamatnih stopa po entitetima dobiveni su od entitetskih agencija za bankarstvo. Prosječne kamatne stope na kredite i depozite koje objavljuje Centralna banka BiH dat je u Prilogu.

³⁵ Kapitalizacija – zbir produkata cijena dionica i obima dionica kojima se trgovalo na berzama;

Grafikon 20: Ukupna tržišna kapitalizacija u BiH

Izvor: SASE i BLSE

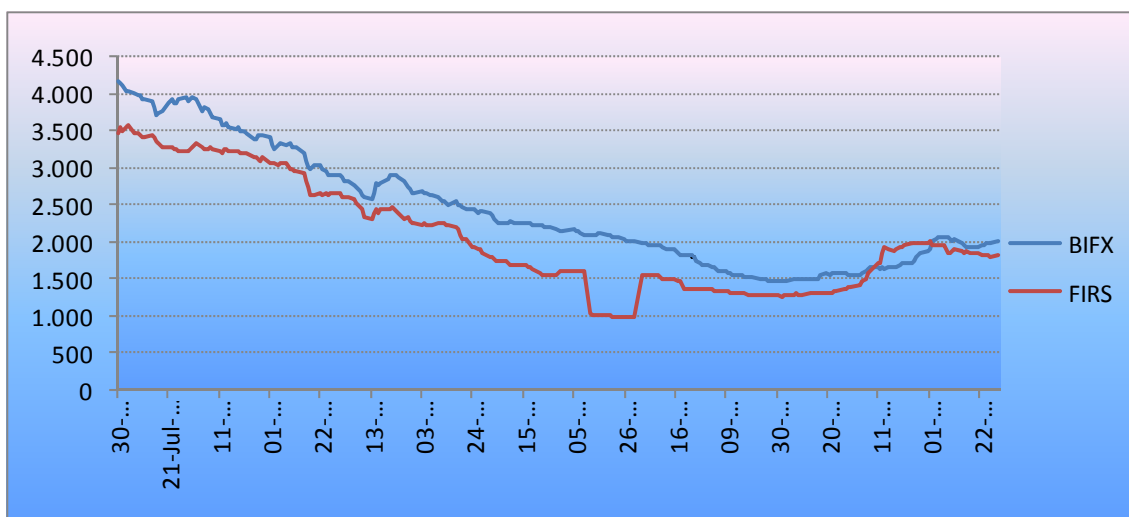
Indeksi

Indeksi investicijskih fondova Sarajevske i Banjalučke berze (BIFX i FIRS)³⁶, bilježile pad na kraju prvog polugodišta u odnosu na vrijednosti na početku godine.

Vrijednost BIFX-a je iznosila je 1,993.23 poena na dan 30.juna 2009.godine. Apsolutna promjena iznosila je 165,25 indeksnih poena, što predstavlja pad za od 6,7 % u odnosu na vrijednosti na kraju godine. Poredeći vrijednosti BIFX-a na kraju polugodišta 2009 sa vrijednostima na kraju prvog polugodišta 2008 zabilježen je pad od 52,2%.

Vrijednost FIRS-a na dan 30.06.2009. godine je iznosila 1,813.07 poena i u odnosu na vrijednost 30.06.2008. godine zabilježila pad od 47,7%. Apsolutna promjena iznosila je 231,49 indeksnih poena odnosno rast u iznosu od 14,6% u odnosu na vrijednost koju je zabilježila na kraju prethodne godine.

Grafikon 21:Indeksi investicijskih fondova sarajevske i banjalučke berze BIFX i FIRS

Izvor: SASE i BLSE

³⁶ Indeksi obje berze izračunati su na osnovu prosječne cijene dionica 11 najuspješnijih investicijskih fondova u slučaju Sarajevske berze (BIFX) i 13 IF-ova Banjalučke berze (FIRS).

Identičnu sliku kretanja na BiH berzama vidimo i kroz dva reprezentativna indeksa Sarajevske i Banjalučke berze SASX-10 i BIRS, koji predstavljaju kretanje cijena dionica najuspješnijih kompanija listiranih na te dvije berze³⁷.

U periodu od 05.01.2009. do 30.06.2009. godine smanjena je vrijednost SASX-10 za 183.09 indeksna poena, što predstavlja pad od 15%.

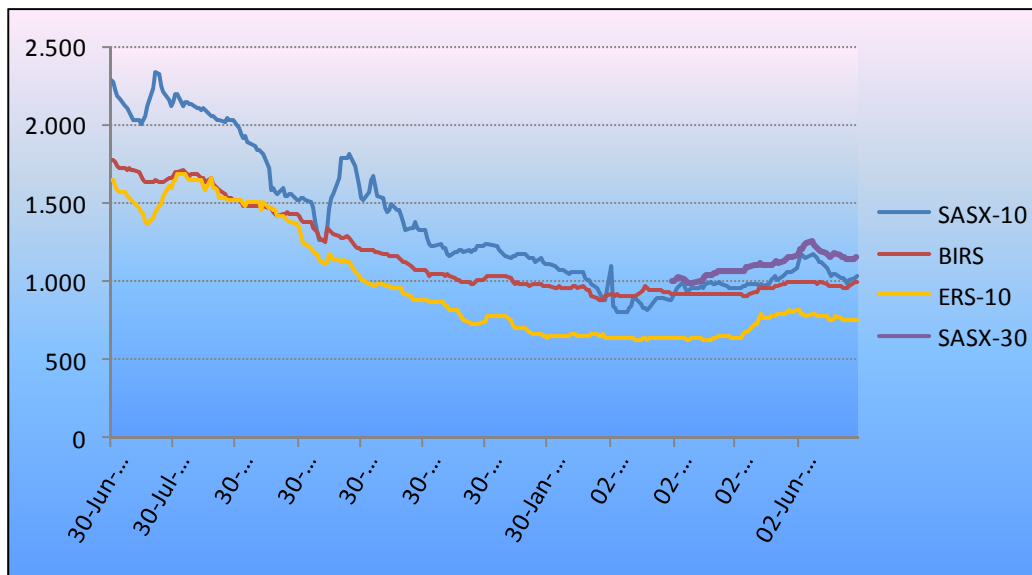
U istom periodu BIRS je od 05.01..2008. do 30.06.2009. godine ostvario pad od 32.43 indeksnih poena odnosno pad od 3% dok je ERS-10 zabilježio pad od 30.29 indeksna poena, odnosno pad od 4%.

Kao što vidimo na grafu 3, SASX-10, BIRS i ERS-10 bilježe gotovu identičan pad vrijednosti indeksa da bi na kraju 2Q2009. zabilježili stabilizaciju indeksa.

Poredeći vrijednosti koje su ovi indeksi imali na kraju prvog polugodišta 2009 sa vrijednostima na kraju prvog polugodišta 2008, SASX-10 bilježi pad od 54,5%, BIRS pad od 44% i ERS-10 pad od 55%.

Vrijednost Indeksa primarnog slobodnog tržišta SASX-30 koji je startovao 31.03.2009. (1000 indeksnih poena) je zabilježila porast vrijednosti od 15 %.

Grafikon 22: Indeksi najuspješnijih kompanija na Sarajevskoj i Banjalučkoj berzi (SASX-10 i BIRS) i indeks preduzeća iz sistema Elektroprivrede RS-a (ERS-10)

Izvor: SASE i BLSE

Ukupni promet

U prvih šest mjeseci 2009.godine ukupni promet na BiH berzama je iznosio 190,71 miliona KM, što iznosi pad prometa od 37,7% u odnosu na promet u prvom polugodištu 2008.godine. Poredeći samo promet u mjesecu junu 2009. godine sa prometom na početku godine u prošloj godini zabilježen je pad od 29%.

³⁷ U sastav SASX-10 ulaze: JP Elektroprivreda BiH d.d. Sarajevo, BH-Telecom d.d. Sarajevo, JP Elektroprivreda HZHB d.d. Mostar, Fabrika duhana Sarajevo d.d. Sarajevo, Energoinvest d.d. Sarajevo, Bosnalijek d.d. Sarajevo, Sarajevo-Osiguranje d.d. Sarajevo, IK Banka d.d. Zenica d.d., Hidrogradnja d.d. Sarajevo. U sastav BIRS sa 29.12.2006. godini ulaze: Hidroelektrane na Trebisnjici Trebinje, Hidroelektrane na Drini Visegrad, Hidroelektrane na Vrbasu M.Grad, R i TE Gacko, R i TE Ugljevik, Elektrokrajina Banja Luka, Elektro Bijeljina, Elektro Doboj, Elektrodistribucija Pale, Elektrohercegovina Trebinje, Rafinerija nafte Bosanski Brod, Jelsinograd livnica celika Banja Luka, Kosig Dunav Osiguranje Banja Luka.

Promet na **Sarajevskoj berzi** za šest mjeseci je iznosio 101,75 miliona KM što čini 53,3% od ukupnog prometa koji je ostvaren na berzama u BiH.

Poredeći ostvarenu vrijednost prometa u prvih šest mjeseci 2009 sa vrijednošću prometa u istom periodu 2008. godine SASE bilježi pad od 39,5%.

Poredeći ostvarenu vrijednost prometa u junu 2009. godine sa vrijednošću prometa u istom mjesecu 2008. godine SASE bilježi minimalni rast prometa od 4,7%.

Najveći ostvareni promet u mjesecu januaru ostvaren je sa dionicama emitenta „IK Banka“ dd Zenica u iznosu od 6,4 miliona KM, BH Telecom d.d. Sarajevo u iznosu od 5,3 miliona KM, Bosnalijek d.d. Sarajevo u iznosu od 3,8 miliona KM, „Fabrika duhana Sarajevo“ dd Sarajevo te JP Elektroprivreda BiH dd Sarajevo 3,8 miliona KM.

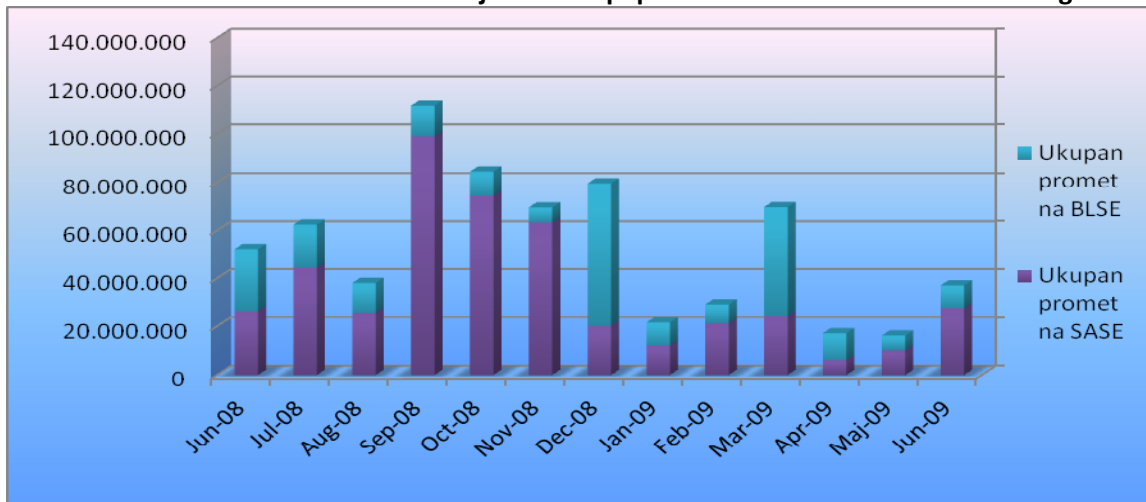
Promet na **Banjalučkoj berzi** je iznosio za prvih šest mjeseci 89 miliona KM što čini 47,7% od ukupnog prometa.

Poredeći ostvarenu vrijednost prometa u prvih šest mjeseci 2009 sa vrijednošću prometa u istom periodu 2008. godine BLSE bilježi pad od 43%.

Poredeći ostvarenu vrijednost prometa u junu 2009. godine sa vrijednošću prometa u junu 2008. godine BLSE bilježi pad od 63,6%, dok poredeći sa vrijednosti u decembru 2008. godine BLSE bilježi pad od 84,2%.

Najveći utjecaj na ostvareni promet u prvih šest mjeseci je ostvaren dionicama Telekom Srpske a.d. Banja Luka u u iznosu od 6,15 miliona KM, Balkan Investment Bank AD Banja Luka u iznosu od 4,1 miliona KM, ELVACO AD Bijeljina 3,27 miliona KM.

Grafikon 23 :Promet na BiH tržištu vrijednosnih papira od 30.06.2008. do 30.06.2009.god.

Izvor: SASE i BLSE

Porast prometa u mjesecu junu na SASE i BLSE, kao i minimalan pad vrijednosti indeksa na obje berze pokazuje početak oporavaka stanja na obje berze.

IV VANJSKI SEKTOR

UVOD

Glavna dešavanja koja su obilježila prvu polovinu 2009. godine u vanjskom sektoru bile su značajno smanjenje stopa uvoza i izvoza BH ekonomije, a samim time i cjelokupne ekonomske aktivnosti u odnosu na isti period prošle godine. Posljedice krize su osjetile i najuspješnije BH kompanije kao što su “Aluminij” Mostar, “Mittal Steel” Zenica, “TMD” Gradačac koje su bile nažalost primorane na otpuštanje velikog broja radnika, jer je njihova proizvodnja umanjena i do čak 50%. Ekonomska atmosfera je vrlo nepovoljna, sve je manje stranih investitora, u padu je potrošnja, sve više dolazi do štrajkova nezadovoljnih radnika što u slučaju produbljivanja ovakve situacije može dovesti i do socijalnih nemira.

Cijene metala, prije svih željeza i aluminija su u značajnom padu u odnosu na isti period 2008. godine kada su dosezale rekordno visoke cijene, očekuje se da će u narednom periodu najuspješniji BH izvoznici “Aluminij” Mostar i “Mittal Steel” Zenica vratiti proizvodnju i razinu izvoza koja je ostvarivana polovinom 2008. godine.

Pored pada cijena metala u prvoj polovini 2009. godine, na svjetskom nivou došlo je i do pada cijena industrijskih inputa, energije, hrane i naročito sirove nafte. Naime sirova nafta je sredinom 2008. godine dostizala cijenu i od \$ 158 po barelu dok je sredinom 2009. godine ta cijena značajno umanjena i iznosi oko 69,1 \$ po barelu.³⁸

Neke od uspješnih svjetskih ekonomija kao što su Njemačka, Italija, Velika Britanija već polako počinju izlaziti iz krize i postepeno vraćaju nivo svoje ekonomije na onu razinu koja je bila prije svjetske ekonomske krize. Za očekivati je da će i BH ekonomija krajem 2009. i početkom 2010. godine ekonomsku krizu ostavljati iza sebe i da će krenuti sa oporovakom od iste povećavanjem cjelokupne ekonomske aktivnosti.

U prvom polugodištu 2009. godine zabilježeno je sljedeće:

- Ukupna robna razmjena sa inostranstvom iznosila je 8,5 milijardi KM, što je smanjenje od 25% u odnosu na isti period 2008. godine;
- Ostvaren je izvoz u iznosu od 2,5 milijardi KM, što je smanjenje od 23,8% u odnosu na isti period 2008. godine;
- Uvoz je ostvaren u iznosu od 5,9 milijardi KM; smanjena je vrijednost uvoza za 25,3% u odnosu na prvo polugodište 2008. godine;
- Spoljnotrgovinski deficit je zabilježen u iznosu od 3,4 milijarde KM i u odnosu na isti period prošle godine smanjen je za 26,4%;
- Pokrivenost uvoza izvozom je i dalje u skromnom omjeru od 42,8%;

³⁸ Izvor: IMF Database

ROBNA RAZMJENA BIH SA INOSTRANSTVOM

U tabeli broj 6. daje se pregled glavnih inidkatora sa osvrtom na ranije izvještajne periode:

Tabela 6. Spoljnotrgovinski indikatori za P1 2009. godine i za prethodne izvještajne periode

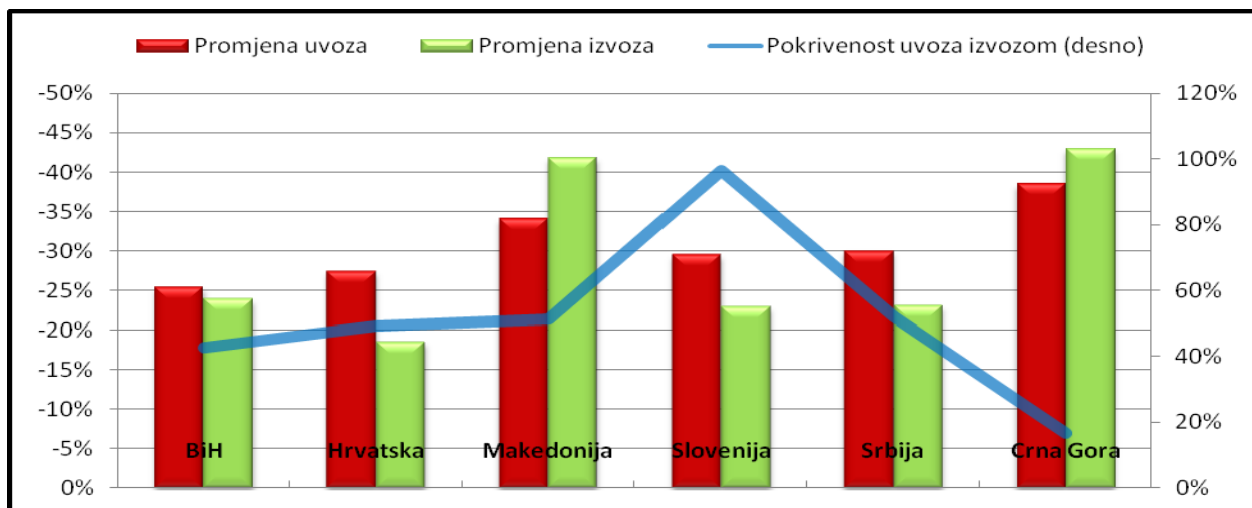
U hiljadama KM	P1 2005	P1 2006	P1 2007	P1 2008	P1 2009
Izvoz roba	1.756.914	2.415.120	2.865.232	3.349.467	2.550.793
Promjena izvoza	26,70%	37,46%	18,64%	16,90%	-23,84%
Uvoz roba	4.843.602	4.997.831	6.443.372	7.977.907	5.957.117
Promjena uvoza	13,40%	3,18%	28,92%	23,82%	-25,33%
Trgovinski bilans (Izvoz – Uvoz)	-3.086.688	-2.582.711	-3.578.140	-4.628.440	-3.406.324
Promjena trgovinskog bilansa	27,40%	-16,33%	38,54%	29,35%	-26,40%
Ukupna trgovina (Izvoz + Uvoz)	6.600.516	7.412.951	9.308.604	11.327.374	8.507.910
Promjena ukupne trgovine	10,30%	12,31%	25,57%	21,69%	-24,89%
Pokrivenost uvoza izvozom	36,27%	48,32%	44,47%	41,98%	42,82%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Iz grafikona broj 24. vidljivo je da je u svim zemljama regiona došlo do znčajnog smanjenja kako uvoza tako i izvoza gdje prednjači Makedonija u kojoj je uvoz u prvoj polovini 2009. godine smanjen za 34% u odnosu na isti period prošle godine, dok je izvoz umanjen za čak 42%. Najmanje promjene u uvozu i izvozu u odnosu na prvo polugodište 2008. godine ostvarila je BiH.

Daleko najbolju pokrivenost uvoza izvozom ostvaruje Slovenija u iznosu od čak 97%, dok najslabiju pokrivenost izvoza uvozom realizira Crna Gora i to samo 18% što je i razumljivo s obzirom da je to relativno mala ekonomija koja je uvožno orijentisana i koja nema značajnih izvoznih perspektiva.

Grafikon 24: Promjene uvoza i izvoza, te stope pokrivenosti uvoza izvozom zemalja regiona za prvo polugodište 2009. godine

Izvor: Agencije za statistiku odabranih zemalja

STRUKTURA ROBNE RAZMJENE BIH SA INOSTRANSTVOM PO PROIZVODIMA

Posmatrajući strukturu robne razmjene po najznačajnijim uvoznim i izvoznim stavkama za prvo polugodište 2009. godine viidljivo je da su nafta i naftni derivati; mašine i aparati; bazni metali; te prehrana dobinali na strani uvoza, dok su najznačajnije izvozne pozicije bazni metali gdje kao i kod uvoza dominiraju aluminij, željezo i čelik, te njihovi proizvodi; rezervni dijelovi za autoindustriju; razni gotovi proizvodi kao što su namještaj, odjeća i obuća.

Bosna i Hercegovina je u prvom polugodištu 2009. godine ostvarila uvoz u iznosu 5,9 milijardi KM u okviru čega su se najviše uvozili proizvodi mineralnog porijekla, gdje dominiraju **mašine, aparati i mehanički uređaji** čiji je uvoz u prvom polugodištu 2009. godine iznosio 890 miliona KM. U odnosu na prvo polugodište prošle godine, uvoz mašina, aparata i mehaničkih uređaja je pao za čak 32,4%, dok u ukupnom uvozu učestvuje sa 15%. Ovako značajan pad uvoza mašina i aparata ogleda se u tome da su mnoge firme zbog ekonomske krize umanjile svoju proizvodnju a samim time i potrebu za uvozom ove kategorije proizvoda, što sugerise da se radi o relanom padu uvoza. Izvoz mašina, aparata i mehaničkih uređaja iznosi 292 miliona KM i u ukupnom izvozu učestvuje sa 11,5%, izvoz ove kategorije proizvoda ostavrio je pad za čak 32,7% u odnosu na isti period prošle godine.

Drugo mjesto po vrijednosti uvoza zauzimaju **nafta i naftni derivati** u iznosu od 860 miliona KM. U odnosu na isti period prošle godine, ostvaren je pad uvoza ove vrste proizvoda za 32,1%. Ovako značajan pad vrijednosti uvoza nafte i derivata je u najvećoj mjeri posljedica smanjenja cijena nafte na svjetskom tržištu u odnosu na rekordne cijene koje su bilježene tokom 2008. godine, kao i pokretanje proizvodnje u rafineriji u Brodu. Proizvodi mineralnog porijekla u ukupnom uvozu za prvo polugodište 2009. godine učestvuju sa 14,4%

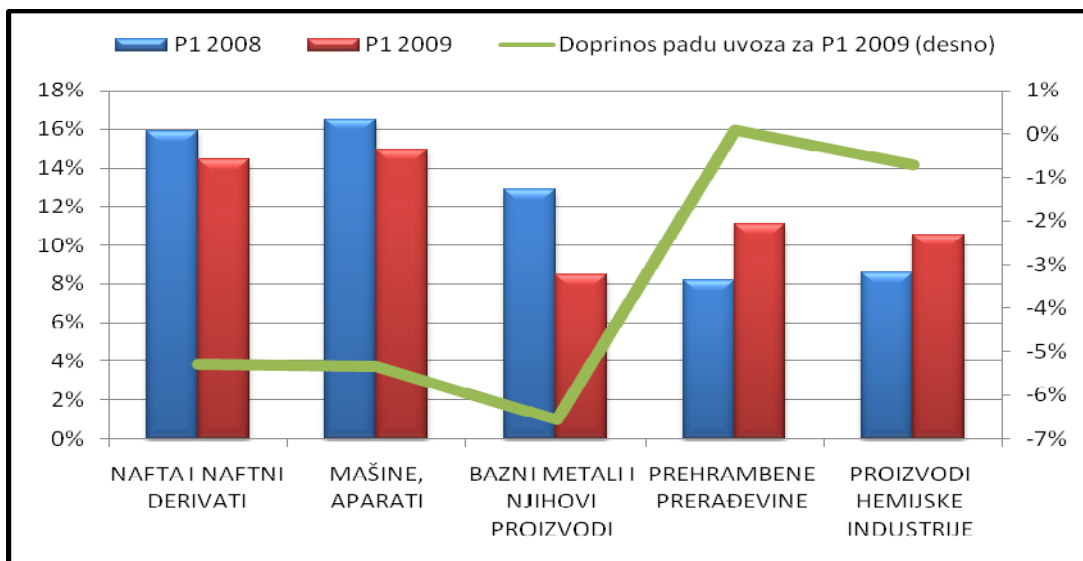
Značajan udio u strukturi bosanskohercegovačkog uvoza zauzimaju **prehrambene prerađevine** kojih smo u prvom polugodištu 2009. godine uvezli u iznosu od 659 miliona KM, što čini 11,1% ukupnog uvoza BiH. U odnosu na isti period prošle godine ostvaren je blagi rast uvoza ove kategorije proizvoda u iznosu od 1%.

Vrijednost uvoza **proizvoda hemijske industrije** je 628 miliona KM (što čini 10,5% ukupnog uvoza BiH), a u odnosu na prošlu godinu ostvaren je pad uvoza proizvoda hemijske industrije za 8,2%. Od proizvoda hemijske industrije, BiH je najviše uvozila farmaceutske i kozmetičke proizvode.

Sljedeća značajna uvozna stavka su **bazni metali** kojih je BiH uvezla u iznosu od 503 miliona KM, a u vrijednosti ukupnog uvoza učestvuju sa 8,5%. Od baznih metala najviše su se uvozili željezo i čelik, njihovi proizvodi, te aluminij i proizvodi od aluminija. Zbog posljedica ekonomske krize koja se najviše odrazila na metalnu industriju pad uvoza baznih metala u prvom polugodištu 2009. godine u odnosu na isti period prošle godine doživio je pad za čak 51%.

Na strani izvoza baznih metala situacija je dosta zabrinjavajuća, jer je u prvoj polovini 2009. godine pad izvoza iznosio razočaravajućih 50%, a posmatrano vrijednosno BiH je na inozemna tržišta izvezla 476 miliona KM ove kategorije proizvoda. To se svakako odražava na najuspješnije kompanije u metalskom sektoru "Aluminij" i "Mittal Steel" koje su suočene sa otpuštanjem radnika, odgađanjem narudžbi, a samim time i smanjenim kapacitetom proizvodnje. Vrlo je bitno pronaći načina za uspješniji izvoz baznih metala, jer oni u ukupnom izvozu učestvuju sa 18,7% i svakako su najbolji BH izvozni potencijal.

Grafikon 25. Učešće pojedinih kategorija proizvoda u ukupnom uvozu za P1 2009. godine i za prethodne izvještajne periode

Značajna kategorija izvoza je **električna energija** koje je BiH izvezla u iznosu od 384 miliona KM, što čini 15,1% od ukupno ostvarenog izvoza. Rast izvoza električne energije u prvom polugodištu 2009. godine u odnosu na isti period prošle godinu iznosi 7,4%. Bitno je spomenuti da BiH u spoljnoj trgovini sa električnom energijom ostvaruje suficit, a pored toga BiH je lider u proizvodnji električne energije u poređenju sa zemljama regiona.

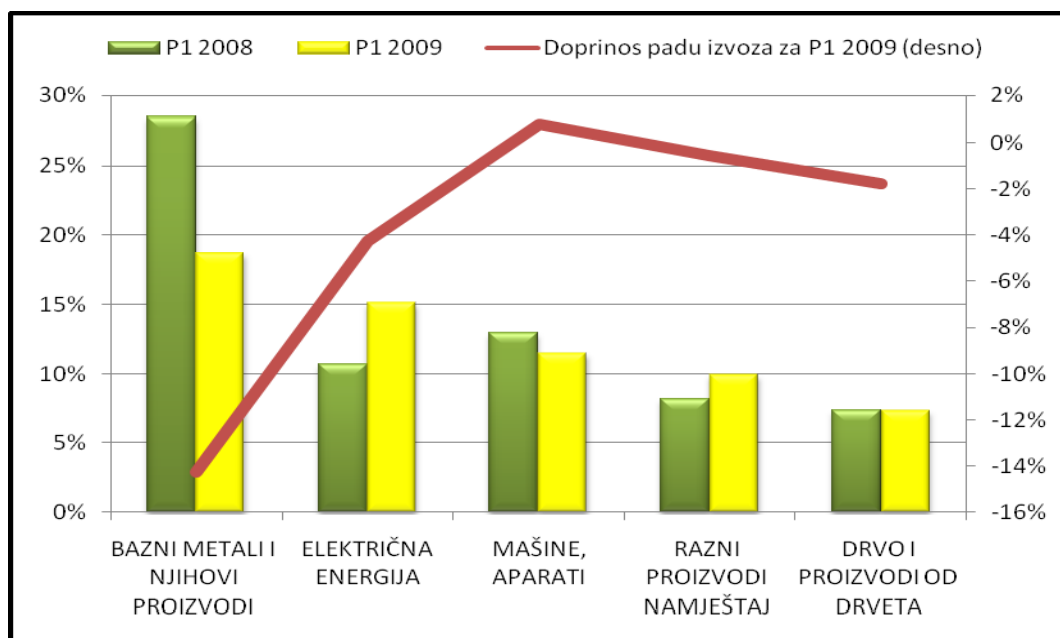
Kategorija raznih proizvoda gdje je uključen **namještaj** u P1 2009. godini ostvarila je izvoz od 253 miliona KM i učešće u ukupnom izvozu od 10,%. U odnosu na isti period prošle godine izvoz namještaja je nažalost doživio pad od 7,2%. Međutim, bitno je spomenuti da industrija proizvodnje namještaja u BiH je u usponu i za očekivati je veći izvoz u narednom periodu, a samim time i korigovanje stope rasta izvoza s obzirom da namještaj ostvaruje značajan udio ukupnog izvoza BiH.

Drvo i proizvodi od drveta još uvijek su jedna od najznačajnijih izvoznih kategorija proizvoda BiH, ali nažalost pad izvoza iznosi zabrinjavajućih 24,2% i pored činjenice da izvoz drveta i njegovih proizvoda u ukupnom izvozu učestvuje sa 7,4%. BiH je u prvoj polovini 2009. godine na inozemna tržišta izvezla drveta i njegovih proizvoda u iznosu od 187 miliona KM.

Značajno je za prvo polugodište 2009. godine spomenuti još izvoz odjeće, obuće, proizvoda hemijske industrije i drveta, zajednička karakteristika za spomenute kategorije proizvoda su značajne stope pada izvoza u odnosu na isti period 2008. godine.

U narednim grafikonima dat je prikaz kategorija proizvoda koji imaju najveće učešće kako u ukupnom uvozu, tako i u ukupnom izvozu u prvom polugodištu 2009. godine.

Grafikon 26. Učesće pojedinih kategorija proizvoda u ukupnom izvozu za P1 2009. godine i za prethodne izvještajne periode

Izvor: Agencija za statistiku BiH

STRUKTURA ROBNE RAZMJENA BIH SA INOSTRANSTVOM POSMATRANA PO ZEMLJAMA PORIJEKLA UVOZNE ROBE I DESTINACIJAMA IZVOZA

Struktura porijekla robe unutar bosanskohercegovačkog uvoza ostvarenog u prvoj polovini 2009. godine ukazuje na činjenicu da grupu zemalja naših najznačajnijih dobavljača čini 5 zemalja: Hrvatska, Njemačka, Srbija, Italija i Slovenija. Nabrojane zemlje su ujedno i najveći izvoznici roba iz Bosne i Hercegovine. Vrijednost ukupnog izvoza prema ovih pet zemalja iznosi 1,7 milijardi KM, odnosno 67% vrijednosti cjelokupnog izvoza iz BiH. U poređenju sa istim periodom prošle godine kada je izvoz u ovih pet zemalja iznosio 2,2 milijarde KM došlo je do pada vrijednosti izvoza od 24%.

U isto vrijeme 33% izvoza BiH odlazi na ostale zemlje. Po robnoj strukturi, unutar bosanskohercegovačkog izvoza prevladavaju metali i njihovi proizvodi, proizvodi niske stope obrade, rezervni dijelovi za auto industriju gdje naša zemlja ima jak klaster kao i električna energija, tj. proizvodi niskog stepena obrade.

BiH je najviše uvozila iz **Hrvatske**. U uvozu iz Hrvatske u prvoj polovini 2009. godine preovladava nafta u vrijednosti od 214 miliona KM što čini 24% od ukupno uvezene robe iz Hrvatske. Iz Hrvatske se još u velikom broju uvoze prehrambene prerađevine i to u vrijednosti od 184 miliona KM. BiH je na hrvatsko tržište najviše izvozila električnu energiju u vrijednosti od 94 miliona KM i bazne metale (aluminij, željezo i čelik) čija je izvozna vrijednost iznosila 178 miliona KM.

Iz **Njemačke** su se najviše uvozili automobili, te mašine i aparati, ali u znatno manjoj mjeri nego u prvoj polovini 2008. godine. Uvoz mašina i strojeva iz Njemačke u prvoj polovini 2009. godine iznosio je skromnih 325 miliona KM, što je svakako uticaj smanjene ekonomske aktivnosti BH proizvođača. Pad uvoza mašina i aparata u prvoj polovini 2009. godine u odnosu na isti period prošle godine iznosi čak 40%.

Njemačka iz BiH u najvećoj mjeri uvozi namještaj i rezerve dijelove za svoju auto industriju. U prvoj polovini 2009. godine BiH je na njemačko tržište izvezla namještaja u vrijednosti od 212 miliona KM ili 56% od ukupno ostvarenog izvoza na njemačko tržište. Pored namještaja, Njemačka je iz BiH uvezla rezervnih auto dijelova u

iznosu od 63 miliona KM, a firme koje su najzaslužnije za taj izvoz su: “TMD” Gradačac i “Unico Filter” iz Tešnja.

BiH je ostvarila značajan uvoz i iz **Italije** u prvoj polovini 2009. godine u vrijednosti od 638,5 miliona KM, što u poređenju sa istim periodom prošle godine rezultira padom uvoza od 6%. Iz Italije najviše su se uvozili metali te mašine i strojevi.

BiH je na italijansko tržište izvezla robe u vrijednosti od 342 miliona KM i u poređenju sa prvom polovinom 2008. godine uočljiv je pad izvoza od čak 20%. U Italiju su se najviše izvozili namještaj i bazni metali.

Srbija u BiH najviše izvozi prehrambene prerađevine i bazne metale. Ukupno ostvareni uvoz iz Srbije iznosi 591 milion KM i u poređenju sa uvozom ostvarenim u prvoj polovini prošle godine primjetan je pad u iznosu od 27%. BiH je u Srbiju u najvećoj mjeri izvozila električnu energiju koje je za prvo polugodište 2009. godine izvezeno u vrijednosti od 110 miliona KM, što je za 16 miliona manje nego u prvoj polovini 2008. godine.

Tabela 7: . Uvoz, Izvoz ,Trgovinski deficit i Promjena izvoza sa glavnim trgovinskim partnerima za P1 2009. godine u poređenju sa P1 2008. godine

	P1 2008			P1 2009			Promjena izvoza P1 2009/ P1 2008	Promjena uvoza P1 2009/ P1 2008
	Uvoz	Izvoz	Deficit	Uvoz	Izvoz	Deficit		
Hrvatska	1.356.880	568.501	-788.379	890.497	465.304	-425.193	-18,2%	-34,37%
Njemačka	968.845	470.692	-498.153	676.799	376.182	-300.617	-20,1%	-30,14%
Italija	686.183	439.285	-246.898	638.506	342.383	-296.123	-22,1%	-6,95%
Srbija	814.388	451.243	-363.145	591.409	319.331	-272.078	-29,2%	-27,38%
Slovenija	455.573	344.594	-110.979	376.302	214.225	-162.077	-37,8%	-17,40%
Ostale zemlje	3.696.038	1.075.152	-2.620.886	2.783.604	833.368	-1.950.236	-22,5%	-24,69%
UKUPNO	7.977.907	3.349.467	-4.628.440	5.957.117	2.550.793	-3.406.324	-23,8%	-25,33%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Posmatrajući ukupnu robnu razmjenu BiH sa regionalnim grupacijama u prvoj polovini 2009. godine, najveći obim trgovine BiH je ostvarila sa zemljama članicama EU i to u iznosu od 51% od ukupnog obima spoljne trgovine. Uvoz iz zemlja članica EU u prvoj polovini 2009. godine iznosio je 2,9 milijarde KM i u poređenju sa istim periodom prošle godine doživio je pad u iznosu od 21,6%. Izvoz na tržište EU iznosio je 1,4 milijarde KM i u poređenju sa prvom polovinom 2008. godine umanjen je za 26,3%.

Obzirom da je sredinom 2008. godine BiH potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU koji, između ostalog, donosi postepeno ili potpuno ukidanje carina na proizvode porijeklom iz EU, očekuje se da će se nastaviti trend sve većeg obima trgovine BiH sa EU.

Što se tiče strukture roba koje BiH izvozi uvozi u zemlje članice EU, može se reći da je on sličan kao kod Njemačke, Italije i Slovenije, jer su te zemlje ujedno i glavni trgovinski partneri BiH i članice EU.

Trgovinski deficit koji je BiH postigla u robnoj razmjeni sa zemljama članicama EU, manji je za 16,7% i iznosi 1,5 milijardi KM u odnosu na prošlu godinu kada je trgovinski deficit za prvih šest mjeseci dostigao vrijednost od 1,8 milijardi KM. Ovo smanjenje trgovinskog deficita ne treba shvatiti kao poboljšanje izvoza na tržišta EU već je to posljedica smanjenja stopa i uvoza i izvoza, a samim time i ukupne ekonomske aktivnosti što je jedan od rezultata svjetske ekonomske krize. Međutim, ohrabruje činjenica da vodeće zapadnoevropske

ekonomije polako već izlaze iz krize i za očekivati je da će “povući” i BiH na tom putu s obzirom da BiH, ipak, najviše spoljnotrgovinske razmjene ostvaruje upravo sa zemljama članicama EU.

BiH je sa zemljama “CEFTA + Turska” ostvarila obim trgovine koji obuhvata 30% od ukupnog obima spoljne trgovine, te u odnosu na prvu polovinu 2008. godine taj obim je smanjen za 3%, jer BiH sve više trguje sa zemljama članicama EU zahvaljujući potpisivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

BiH je na tržište “CEFTA + Turska” u prvoj polovini 2009. godine izvezla robe u vrijednosti od 834 miliona KM i u poređenju sa istim periodom prošle godine izvoz je smanjen za 21,8%.

S druge strane, BiH je iz zemlja članica grupacije “CEFTA + Turska” uvezla robe u vrijednosti od 1,7 milijardi KM i u poređenju sa prvom polovinom 2008. godine uvoz je smanjen za čak 37,5%.

Tabela 8. Uvoz, izvoz, njihove promjene i deficit sa grupacijama zemalja za P1 2009. godine

u milijardama KM	P1 2008			P1 2009			Promjena uvoza P1 2009/ P1 2008	Promjena izvoza P1 2009/ P1 2008	Promjena deficita P1 2009/ P1 2008
	Uvoz	Izvoz	Deficit	Uvoz	Izvoz	Deficit			
EU	3,7	1,9	-1,8	2,9	1,4	-1,5	-21,6%	-26,3%	-16,7%
CEFTA + Turska	2,7	1,0	-1,7	1,7	0,8	-0,9	-37,4%	-21,8%	-47,3%
Ostale zemlje	1,4	0,3	-1,1	1,2	0,3	-0,9	-11,8%	-16,6%	-10,2%
UKUPNO	7,9	3,3	-4,6	5,9	2,5	-3,4	-25,3%	-23,8%	-26,4%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

PLATNI BILANS

Prema posljednjim dostupnim podacima za K1 2009. godine saldo tekućeg računa iznosi -307 miliona KM i u poređenju sa istim periodom prošle godine kada je iznosio 734,6 miliona KM poboljšao se za 58,22%. Ovo „poboljšanje“ deficita tekućeg računa nije rezultat povećanja stopa izvoza u odnosu na uvozne stope, nego je to rezultat svjeske ekonomske krize koja je aktivnosti svih ekonomija, pa tako i ekonomju BiH usporila i znatno smanjila njene aktivnosti.

Saldo na **računu dohotka** za K1 2009. godine je iznosio 177 miliona KM i u poređenju sa istim periodom predhodne godine pogoršao se za čak 29,2%. Prliv na računu dohodka je iznosio 325 miliona KM, dok je odliv dosegao vrijednost od 148 miliona KM. Ovde postoji zabrinutost za prilive u budućnosti, jer su najavljena otpuštanja BH radnika u inostranstvu zbog nastale ekonomske krize koja su se nažalost počela i realizovati, tako da su projekcije DEP-a da će prilivi znatno biti umanjeni znog navedenih razloga.

Tokom K1 2009. godine putem **tekućih transfera** u BiH je stiglo 798 miliona KM i u poređenju sa predhodnom godinom kada su tekući transferi iznosili 784,6 miliona KM evidentan je blagi rast za 1,7%. Tekući transferi su najznačajnija sredstva za pokrivanje deficita na tekućem računu, međutim predviđanja su da će u narednim periodima zbog ekonomske recesije priliv tekućih transfera bitni znatno umanjen.

Kapitalni račun bilježi nastavak negativnog trenda, tj. postepeno smanjenje priliva sredstava (vladinim i ostalim sektorima) kako iz godine u godinu tako i iz kvartala u kvartal, te je na kraju K1 2009. godine zabilježen priliv od 78,7 miliona KM na kapitalnom računu što je u poređenju sa K1 2008. godine kada je priliv dostigao vrijednost od 89,9 miliona KM, rezultiralo smanjenjem od 12,4%.

Finansijski račun u prvom kvartalu 2009. godine imao je vrijednost od 254 miliona KM i u poređenju sa istim periodom prošle godine doživio je značajan pad od čak 59,7%. Razlog za ovako veliko pogoršanje na finasijskom računu prouzrokovala je najznačajnija stavka na finansijskom računu, a to su direktne investicije koje su u K1 2009. godine iznosile skromnih 53,9 miliona KM i u poređenju sa prošlom godinom doživjele su pad od ogromnih i zabrinjavajućih 65%. Pored direktnih ulaganja značajna je stavka i ostalih investicija koje su na kraju K1 2009. godine dosegle vrijednost od -30 miliona KM i u odnosu na isti period 2008. godine kada su ostale investicije imale vrijednost od 383,2 miliona KM, doživjele su pad za čak 107,9%.

Devizne rezerve su doživjele značajan rast u iznosu od 241 milion KM za prvi kvartal 2009. godine.

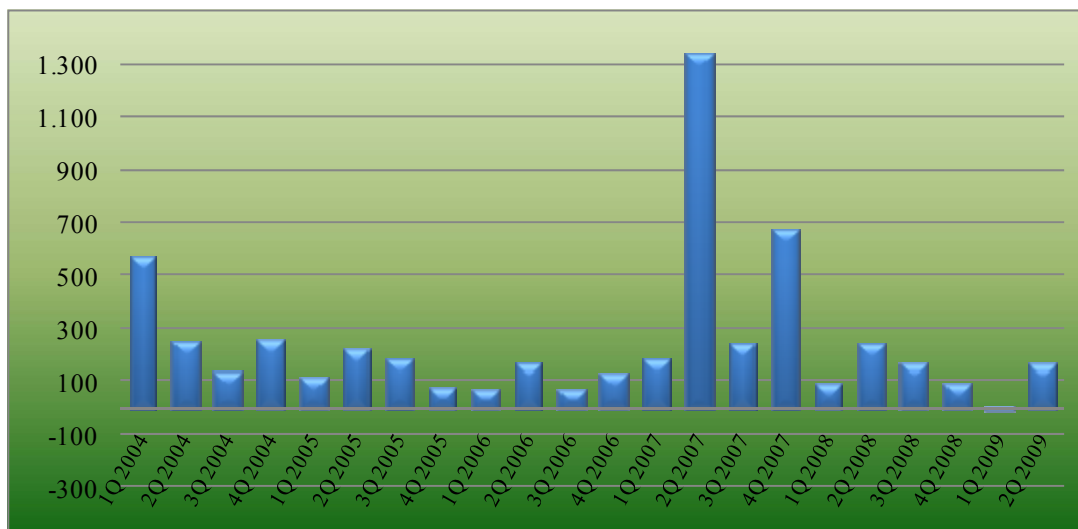
Trend usporavanja ekonomske aktivnosti svakako će doprinjeti smanjenju deficita na tekućem računu BiH, međutim finansiranje deficita će zaista postati veliki izazov, već nakon prvog kvartala BiH je suočena sa znatnim padov priliva na kapitalnom i finansijskom računu. Pad cijena u metalnoj idustriji svakako će rezultirati značajnim smanjenjem nominalnog izvoza, a sa druga strane smanjenje cijena nafte i hrane u odnosu na njihove rekordne cijene početkom i sredinom 2008. godine rezultirale su negativnom stopom rasta uvoza. Dohoci iz inostranstva su počeli opadati zbog sve većeg otpuštanja BH radnika u inostranstvu, naročito u Sloveniji, koji su pretežno zaposleni u metalnom ili građevinskom sektoru, tj. sektorima koji se najviše pogođeni ekonomskom krizom. Takođe se predviđa i značajno smanjenje novčanih doznaka iz inostranstva koje predstavljaju značajan izvor finansiranja deficita na tekućem računu. Međutim, ohrabruje činjenica da su zapadnoevropske ekonomije već polako počele izlaziti iz krize i u narednim periodima je za očekivati veće prilive investicija, potražnju za BH radnicima i veće količine narudžbi od BH izvoznika.

V STRANE DIREKTNE INVESTICIJE

Na osnovu podataka Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa stanje stranih direktnih investicija od maja 1994. zaključno sa 30.06.2009. je iznosilo 7,21 milijardi KM što je 154,4 miliona ili 2,2% više u odnosu na stanje 31.12.2008. godine

U prvih šest mjeseci 2009. registrovano je ukupno 257,3 miliona KM, dok je smanjenje ukupnog stranog kapitala usljed iznosilo (odliv) 102,9 miliona KM. U prvom kvartalu su ukupna ulaganja iznosila 81,9 miliona KM a u drugom 175,4 Miliona KM, dok je smanjenje iznosilo 88,3 miliona KM a u drugom 14,6 miliona KM. Poredeći direktna strana ulaganja u prvom polugodištu 2009. godine sa istim periodom u 2008. godini ostvaren je pad od 52,8%.

Grafikon 27 : Stanje FDI po kvartalima u BiH (u 000 KM)

Izvor: MVTEO

Od ukupnog kapitala u prvom polugodištu 2009.godine 40,1% se odnosi na ulaganja u osnivanje novih društava/kompanija, a na dokapitalizaciju ranije osnovanih društava (povećanje kapitala) 59,9%.

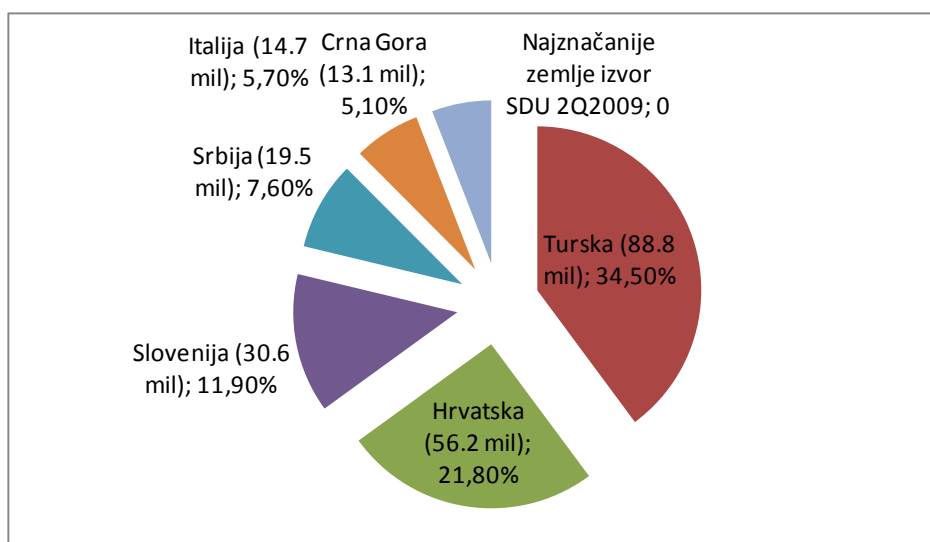
Najznačajnija ulaganja u prvom kvartalu 2009. godine odnose se na:

- Turska sa 88,8 miliona KM (34,5%),
- Hrvatska 56,2 miliona KM (21,8%),
- Slovenija 30,6 miliona KM 7,6%),
- Srbija 19,5 miliona KM (11,3%),
- Italija 14,7 miliona KM (5,7%),
- Crna Gora 13,7 miliona KM (5,1%),

što čini 86,6% ukupnih ulaganja u prvom polugodištu 2009. godine.

Najveća smanjenja se odnose na društva „Fabrika cementa Lukavac“ d.d.Lukavac 66,0 miliona KM koje je nastalo usljed statusnih promjena oblika društva i prodaje dijela kapitala (Austrija). „EMKA BOSNIA“ d.o.o. Goražde 12,0 miliona KM na osnovu izmjene odluke o usklađivanju podataka. „Dević Tekstil“ d.o.o. Teslić 7,6 miliona KM usklađivanje podataka (Hrvatska), „C-Market“ a.d. Banja Luka 2,6 miliona KM-brisanje iz registra stranih ulaganja usljed statusnih promjena društva (Srbija), „Cement Adria“ d.o.o. Sarajevo 2,2 miliona KM – usklađivanje podataka(Hrvatska, „Royal Vegas“ d.o.o. Laktaši 2,2 miliona KM-brisanje iz registra stranih ulaganja (Kipar)zbog prenosa kapitala na domaće osnivače.

Grafikon 28: Najznačajnija ulaganja u BiH po zemljama

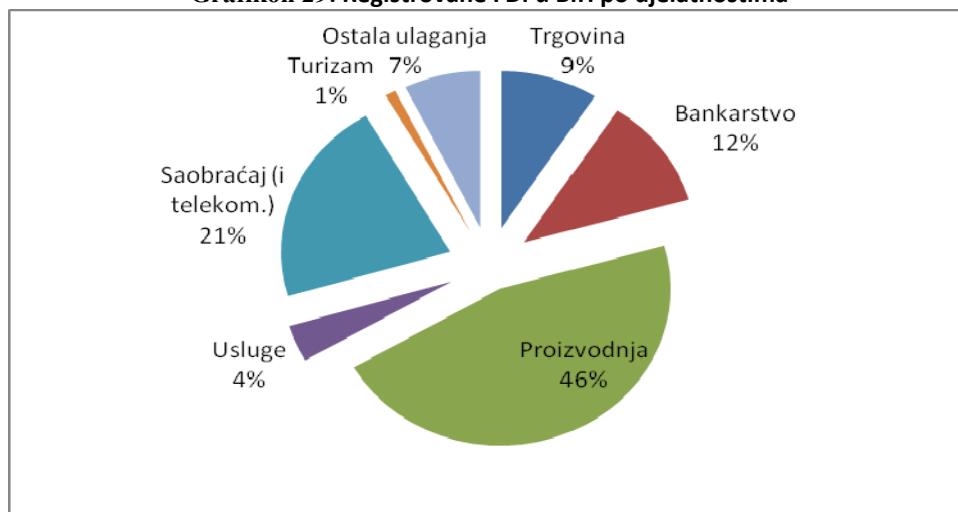

Izvor: MVTEO

U navedenom periodu se ističu ulaganja u društva „Sisecam Soda Lukavac“ doo Lukavac 79,6 miliona KM dokapitalizacije (Turska), Poslovni centar „Proaktiv“ doo Sarajevo 14,1 miliona KM osnivanje (Hrvatska), „Konzum“ trgovina na veliko i malo d.o.o. Sarajevo 13,7 miliona KM (Hrvatska), „KIT BH“ d.o.o. 11,6 miliona osnivanje (Kipar), „RS Invest Plus“ d.o.o. za građevinarstvo, trgovinu i usluge Banja Luka, JP „BiH Airlines“ d.o.o. Sarajevo 9,2 miliona KM-osnivanje usklađivanje osnivačkog akta (Turska), „Energoinvest“- Armature“ d.o.o. Sarajevo 9,0 miliona KM-privatizacija (Crna Gora), „East Milk“ d.o.o. Banja Luka, Vindija d.o.o. za proizvodnju, trgovinu i usluge Brčko Distrikt BiH 8,3 miliona KM-osnivanje i povećanje kapitala (Hrvatska), Hotel „Tuzla „ d.d. Tuzla 8,0 miliona KM-dokapitalizacija (Slovenija).

Registrovani ukupni strani kapital pretežno se odnosi na ulaganja u oblast proizvodnje, bankarstvo, trgovinu, usluge, saobraćaj, turizam.

Grafikon 29: Registrovane FDI u BiH po djelatnostima

Izvor: MVTEO

Na nivo smanjenja registrovanih ulaganja u BiH uticao je usporen tempo u provođenju procesa privatizacije preostalih strateških državnih kompanija iz oblasti (telekomunikacije, energetike, građevinarstva, poljoprivrede i metalne industrije), nepostojanje jedinstvenog ekonomskog prostora u BiH kao i svjetska ekonomska kriza.